

**ÚVOD DO ŠTANDARDOV TERÉNEJ
SOCIÁLNEJ PRÁCE
V OBCI S OSOBITNÝM ZRETEĽOM
NA PRÁCU
S VYLÚČENÝMI KOMUNITAMI**

OBSAH

Úvod	4
I. PROCEDURÁLNE ŠTANDARDY TERÉNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE V OBCI S OSOBNÝM ZREĽOM NA PRÁCU S VYLÚČENÝMI KOMUNITAMI	7
1. Ciele a východiská sociálnej práce v obci	7
2. Terénna sociálna práca v obci a kritériá jej vykonávania	8
3. Princípy terénnej sociálnej práce s klientom	10
4. Evidencia klientov a ochrana osobných údajov	11
5. Špecifiká terénnej sociálnej práce v obci a oblasti pôsobenia terénneho sociálneho pracovníka	12
6. Normatívy na určenie počtu terénnych sociálnych pracovníkov v obci	16
II. PERSONÁLNE ŠTANDARDY TERÉNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE	19
1. Pracovná náplň	19
1.1 Terénny sociálny pracovník	19
1.2 Asistent terénneho sociálneho pracovníka v sociálne vylúčených komunitách	20
2. Výber kandidátov na pozíciu sociálneho pracovníka v obci	20
2.1 Postup výberu kandidátov	20
2.2 Kritériá výberu terénneho sociálneho pracovníka	21
2.3 Kritériá výberu asistenta terénneho sociálneho pracovníka	21
3. Profesionálne kompetencie a ďalšie vzdelávanie terénneho sociálneho pracovníka (TSP)	22
3.1 Profesionálne kompetencie terénnych sociálnych pracovníkov v obci	23
III. PREVÁDZKOVÉ ŠTANDARDY	26
1. Priestorové vybavenie	26
2. Pracovný čas terénneho sociálneho pracovníka	26
3. Komunikačné prostriedky	26
4. Doprava	26
5. Informovanosť o terénnej sociálnej práci v obci	27
6. Ochranné prostriedky	27
7. Očkovanie	27
IV. ŠTANDARDY PROFESIJNEJ ETIKY TERÉNEHO SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA	28
1. Hodnoty a s nimi súvisiace princípy	28
V. SLOVNÍK POJMOV	33
Prílohy k štandardom	47

ÚVOD

Publikácia vznikla na základe potreby udržania a zvyšovania kvality výkonu terénnej sociálnej práce v obciach, ktoré sú zapojené do Programu podpory komunitnej sociálnej práce v obciach s vylúčenou komunitou Fondu sociálneho rozvoja (FSR) alebo pokračujú v jeho realizácii.

Zadáateľom štandardov bol Fond sociálneho rozvoja, zodpovedným subjektom za proces prípravy ich návrhu bolo občianske združenie PDCS, Partners for Democratic Change Slovakia, ktoré súbežne s procesom prípravy návrhu štandardov realizovalo vzdelávanie pracovníkov Programu podpory komunitnej sociálnej práce v obciach s vylúčenou komunitou (ďalej len Program). Zadanie bolo špecifikované ako minimálne štandardy kvality terénnej sociálnej práce v obciach s vylúčenými komunitami pre vnútorné potreby Programu. Ten má síce v názve komunitnú sociálnu prácu, v realite má však sociálna práca v rámci neho charakter práce s jednotlivcom a rodinou, ktorá sa realizuje prevažne v teréne, preto v štandardoch hovoríme o „terénnej sociálnej práci“.

Napriek tomu, že bol návrh vytvorený pre vnútorné potreby Programu, bolo potrebné zasadiť ho do širšieho rámca, nakoľko obce a mestá získali decentralizáciou širšie kompetencie a povinnosti v oblasti sociálnej pomoci a sociálno-právnej ochrany. Obec má sociálnu pomoc a sociálnu ochranu pre svojich obyvateľov vykonávať nediskriminačne, nie je preto možné zabezpečiť služby v obci len pre niektoré cieľové skupiny, napr. rómske komunity, obec má povinnosť zaoberať sa sociálnymi problémami všetkých obyvateľov obce. Takýto prístup korešponduje s poslednými dokumentmi ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ako sú Národná správa o stratégiách sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie pre roky 2006 – 2008 a Operačný program Zamestnanosť a sociálna inklúzia.

Nakoľko každá obec či mesto má inú skladbu obyvateľstva, či už demografickú, alebo sociálnu, a občania majú rôzne sociálne problémy, ktorým by sa mala venovať pozornosť, štandardy sa pokúšajú zachytiť celú škálu činností, intervencií, postupov, náplní práce, ktoré sa v praxi terénneho sociálneho pracovníka v obci/meste vyskytujú. Tieto potom pracovníci v navrhovanom rozsahu vykonávajú. Neznamená to však, že všetky uvedené činnosti, postupy, náplne práce terénny sociálny pracovník neustále v praxi vykonáva. Pracovník vždy postupuje podľa potrieb svojich klientov a vyberá pre nich vhodné postupy práce, vhodné intervencie, potrebné administratívne kroky a pod. Osobitne sa v zachycovaní kompletnej škály činností, postupov, in-

terencií, naplní práce, štandardy venujú aspektom terénnej sociálnej práce s vylúčenou komunitou.

Návrh štandardov v procese facilitovanej diskusie vytvárala pracovná skupina sformovaná na tento účel, ktorej členmi boli zástupcovia/zástupkyne rôznych záujmových skupín pôsobiacich v oblasti rozvoja terénnej sociálnej práce na Slovensku (FSR, Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, Nadácia SOCIA, Asociácia terénnych sociálnych pracovníkov, Nadácia Milana Šimečku, o. z. Občan a demokracia, Katedra sociálnej práce na PdF UK, Katedra aplikovanej sociálnej práce FZaSP TU, zástupcovia samospráv a o. z. PDCS).

Štandardy obsahujú tieto štyri časti:

- I. Procedurálne štandardy terénnej sociálnej práce v obci s osobitým zreteľom na prácu s vylúčenými komunitami** vyjasňujú ciele sociálnej práce v obci, spôsob jej vykonávania, spôsob práce s klientom, evidenciu klientov, rozsah a obsah práce a normatívy na určenie počtu pracovníkov v obci.
- II. Personálne štandardy** riešia pracovné kategórie a pracovné náplne a zodpovednosť pracovníkov, kritériá pre výber pracovníkov, vzdelávanie a podporu pracovníkov, monitoring a hodnotenie práce.
- III. Prevádzkové štandardy** sú zamerané na vytvorenie zázemia na kvalitný výkon práce. Návrh sa zaoberá priestorovým vybavením, pracovným časom, zabezpečením komunikačných a dopravných prostriedkov a zabezpečením informovanosti o službách terénnej sociálnej práce v obci.
- IV. Etické štandardy** sú definované ako štandardy profesijnej etiky terénneho sociálneho pracovníka založené na hodnotách, ku ktorým sú priradené etické princípy profesijného správania pracovníkov. Návrh pomenúva päť východiskových hodnôt: dôstojnosť jednotlivca a jeho ľudskú hodnotu, sociálnu spravodlivosť, integritu, neškodenie (neublížovanie) a kompetentnosť.

Štandardy boli pripomienkované prostredníctvom skupinových stretnutí a písomnou formou zástupcami rôznych zainteresovaných skupín: samotných terénnych sociálnych pracovníkov, samosprávnych inštitúcií, štátnej správy, Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, zainteresovaných mimovládnych organizácií a katedry sociálnej práce na Slovensku.

Publikácia je vydaná pre potreby terénnych sociálnych pracovníkov vo vylú-

čených komunitách, ale tiež pre všetkých, ktorý sa podieľajú na organizovaní a poskytovaní sociálnej pomoci klientom rôznych cieľových skupín v teréne.

Súčasťou dokumentu je slovník pojmov, ktorý bol vypracovaný na základe dostupnej odbornej literatúry. Definuje kľúčové pojmy, ktoré je potrebné vysvetliť pre jednotné chápanie štandardov.

I. PROCEDURÁLNE ŠTANDARDY TERÉNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE V OBCI S OSOBITNÝM ZRETEĽOM NA PRÁCU S VYLÚČENÝMI KOMUNITAMI

1. Ciele a východiská sociálnej práce v obci

Cieľom terénnej sociálnej práce v obci je poskytnúť odbornú pomoc všetkým obyvateľom, ktorí sa ocitnú v nepriaznivej sociálnej situácii a nie sú schopní sami ani s pomocou rodiny a blízkych osôb nájsť primerané riešenie svojho sociálneho problému. Terénna sociálna práca si kladie za cieľ preventívne pôsobiť na rizikové faktory a ohrozené skupiny obyvateľov, a tým predchádzať vzniku akútnych krízových situácií.

Špecifickým cieľom terénnej sociálnej práce v obci je hľadať riešenie nepriaznivej sociálnej/životnej situácie tej skupiny obyvateľov, ktorí sa pre dlhodobé neriešené sociálne problémy stali členmi vylúčenej komunity, dôsledkom čoho je nepriaznivá sociálna situácia spojená s diskrimináciou v spoločnosti v prístupe k zamestnaniu a verejným službám na lokálnej i národnej úrovni.

Východiská realizácie terénnej sociálnej práce v obci:

1.1 Obec alebo iná oprávnená organizácia má urobenú základnú (štatistickú) sociálnu mapu obyvateľov obce a pozná potreby jednotlivých sociálnych skupín: sociálne vylúčených rodín, rodín, ktoré nezvládajú a zanedbávajú starostlivosť o maloleté deti alebo sú ohrozené stratou bývania, rodín s deťmi, v ktorých nikto nepracuje, rodín (alebo osamelých jednotlivcov), ktorých člen je závislý od alkoholu, drog, hier a pod., rodín, ktorých členom je fyzická osoba s ťažkým zdravotným postihnutím alebo zlým zdravotným stavom, seniorov, bezdomovcov atď.

1.2 Obec alebo iná oprávnená organizácia má identifikovanú vylúčenú komunitu a pozná jej štruktúru a základné potreby.

1.3 Obec alebo iná oprávnená organizácia má definované konkrétne ciele sociálnej ochrany/prevencie a sociálnej inklúzie obyvateľov.

1.4 Obec alebo iná oprávnená organizácia podporuje, alebo sama vykonáva komunitnú sociálnu prácu s vylúčenou komunitou.

1.5 Obec alebo iná oprávnená organizácia uplatňuje nediskriminačný prístup pri riešení sociálnych problémov obyvateľov obce. Na posúdenie tohto krité-

ria sa analyzujú konkrétne ciele obce v oblasti sociálnej ochrany/prevenie a sociálnej inklúzie a stanovisko členov vylúčenej komunity k nim.

1.6 Obec deklaruje pripravenosť na výkon terénnej sociálnej práce a výkonu sociálnych služieb v obci spracovaním komunitného plánu sociálnych služieb (v Pláne hospodársko-sociálneho rozvoja alebo v iných strategických dokumentoch obce).

1.7 Obec deklaruje vykonávanie alebo pripravenosť vykonávať aj iné programy, zamerané najmä na vylúčenú komunitu.

2. Terénna sociálna práca v obci a kritériá jej vykonávania

Terénna sociálna práca v obci je súčasťou starostlivosti o uspokojovanie potrieb obyvateľov obce vrátane špecifických potrieb vylúčenej komunity v obci. Sociálna práca je originálnou kompetenciou obce a súčasne jedným z nástrojov sociálneho systému, prostredníctvom ktorých štát realizuje svoju sociálnu politiku. Obec definuje svoju vlastnú sociálnu politiku aj nad rámec svojich zákonných povinností.

V prípade, že obec nevykonáva terénnu sociálnu prácu alebo ju nechce vykonávať, môže výkon terénnej sociálnej práce pre obyvateľov a osobitne pre členov vylúčenej komunity zabezpečovať iná oprávnená organizácia.

Kritériá vykonávania terénnej sociálnej práce:

2.1 Terénnu sociálnu prácu v obci vykonáva kvalifikovaný terénny sociálny pracovník (kvalifikáciu určujú personálne štandardy), ktorý je zamestnancom obce alebo inej oprávnenej organizácie. Sociálnu prácu vykonáva v súlade s príslušnými sociálnymi zákonmi a odbornými poznatkami, so zákonom o správnom konaní, v súlade so svojou pracovnou náplňou, s princípmi terénnej sociálnej práce a etickými zásadami sociálneho pracovníka.

Terénnu sociálnu prácu v obci môže vykonávať organizácia, ktorá má povolenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR na poskytovanie sociálneho poradenstva a vykonávanie sociálnej prevencie alebo akreditáciu na vykonávanie vybraných opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, alebo vykonáva programy a aktivity zamerané na predchádzanie sociálnopatologickým javom podľa § 11 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately.

2.2 Terénnu sociálnu prácu vykonáva obec alebo iná oprávnená organizácia na základe požiadania obyvateľa obce, prípadne iného občana, ktorý je v nepriaznivej sociálnej situácii, na základe rozhodnutia obce, žiadosti Sociálnej poisťovne, územného/príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, polície, súdu, príp. inej verejnej inštitúcie, na základe podnetu občanov alebo z vlastnej iniciatívy.

2.3 Terénny sociálny pracovník pri riešení sociálnych problémov obyvateľov obce a osobitne vylúčenej komunity veľmi úzko spolupracuje a koordinuje svoju činnosť:

- a) s komunitným pracovníkom, ktorý realizuje nezávislý program rozvoja komunity, čím formuje širšie sociálne prostredie v prospech klientov sociálneho pracovníka,
- b) s pracovníkmi zariadení komunitných služieb pre deti a mládež (nízkoprahové centrum, centrum voľného času), pre rodinu (materské centrum, centrum rodiny či stredisko osobnej hygieny a pod.) a dospelých jednotlivcov (denné stacionáre a kluby, svojpomocné skupiny, profesionálne agentúry domácich a ambulantných služieb...); podieľa sa na tvorbe ich programov, využívajúc vlastné poznatky a skúsenosti o potrebách svojich klientov vo vzťahu k týmto službám,
- c) v rámci obce so všeobecnými a odbornými lekármi, učiteľmi materskej a základnej školy, s políciou; vyžaduje informácie a poskytuje informácie o svojich klientoch, pokiaľ tomu nebráni zákon; konzultuje nevyhnutné predpoklady a možné dôsledky navrhovaných riešení pre klienta v daných oblastiach,
- d) v prípade potreby s odborníkmi špecializovaných poradní a služieb, ktoré majú regionálny charakter; zo strany sociálneho pracovníka má spolupráca charakter žiadosti, odporúčania, konzultácie, sprostredkovania alebo poskytovania informácie o klientovi, príp. charakter sprevádzania klienta k danému odborníkovi,
- e) s úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, s pobočkou Sociálnej poisťovne, s úradom samosprávneho kraja, súdom...; uvedené inštitúcie na jednej strane a obec na strane druhej majú právo vzájomne a bez odplaty požadovať zákonom vymedzené údaje a administratívne úkony a môžu si vzájomne vymieňať informácie, ktoré nie sú zákonmi chránené; sociálny pracovník oprávnenej organizácie má právo požadovať údaje a informácie potrebné pre svoju prácu (na základe zmluvy s klientom), pokiaľ tomu nebráni zákon,
- f) s regionálnou kanceláriou Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, so všetkými pracovníkmi, ktorí v danej lokalite pracujú s vy-

lúčenou komunitou (ako napríklad terénni zdravotní asistenti, policajné zložky vo vylúčených komunitách, školskí asistenti a pod.).

Hlavným cieľom spolupráce je nájsť také riešenie sociálneho problému klienta, ktoré bude v súlade s jeho potrebami a žiadosťou.

2.4 Terénny sociálny pracovník sa riadi naliehavosťou jednotlivých prípadov a princípom zachovania kontinuity v práci s klientom.

3. Princípy terénnej sociálnej práce s klientom

Terénna sociálna práca s klientom je založená na poradenskom princípe, ktorý vyžaduje rovnocenné postavenie vo vzťahu sociálny pracovník – klient. Vychádza z potreby aktivizácie klienta a jeho okolia, spolupráce klienta pri analýze sociálnej situácie a formulovaní čiastkových cieľov, ich dosahovaním buduje sebadôveru klienta a jeho schopnosť samostatne riešiť budúce problémové situácie.

Terénna sociálna práca s klientom z vylúčenej komunity vyžaduje špecifické postupy. Terénny sociálny pracovník musí vo vyššej miere ako je obvyklé v bežnej komunite obce vyhľadávať svojich klientov, spoznávať prostredie v ktorom žijú, získavať základné informácie o ich sociálnej situácii, empaticky vnímať situáciu klientov, kontaktovať ich s konkrétnou ponukou pomoci, pružne reagovať a tvorivo hľadať nové riešenia vzhľadom na záujmy a potreby členov vylúčenej komunity.

Kritériá poradenského procesu:

3.1 Terénna sociálna práca v obci sa naplňa prevažne sociálnym poradenstvom pre obyvateľov. Terénny sociálny pracovník sa vo svojej práci riadi najmä pravidlami/kritériami poradenského procesu (pozri: Mydlíková, E.: Štandardy kvality sociálneho poradenstva). V poskytovaní poradenstva členom vylúčenej komunity, najmä v prirodzenom prostredí klienta, je potrebný výber vhodných prevádzkových štandardov poradenského procesu.

3.2 Terénny sociálny pracovník vykonáva svoju prácu na základe dohody s klientom, bez ohľadu na to, či o sociálnu pomoc požiadal klient, alebo potrebu pomoci identifikoval sociálny pracovník, iná osoba, či inštitúcia. Dohoda môže mať písomnú aj ústnu formu.

3.3 Terénny sociálny pracovník podľa povahy sociálneho problému a želania klienta vykonáva svoju prácu v rôznych sociálnych prostrediach: na obecnom úrade, v domácnosti klienta, v komunitných inštitúciách alebo v otvorenom prostredí, v ktorom sa klient zvyčajne nachádza.

Práca terénneho sociálneho pracovníka sa prispôsobuje procesom života v komunite, plne akceptuje klienta, má nedirektívny prístup.

3.4 Potreba sociálnej intervencie vzniká v rôznom čase a na rôznom mieste, preto zamestnávateľ rešpektuje pracovné postupy terénneho sociálneho pracovníka a umožňuje mu ich vykonávať v nepravidelnom pracovnom režime v rôznych prostrediach.

3.5 Terénny sociálny pracovník aktivizuje a rozvíja potenciálne schopnosti klienta riešiť svoju sociálnu situáciu a primeraným spôsobom zapája do spolupráce širšiu rodinu a sociálnu sieť klienta, aby sa predišlo jeho sociálnemu vylúčeniu a podporilo jeho zotrvanie v prirodzenom sociálnom prostredí. Terénny sociálny pracovník vo vylúčenej komunite by mal poznať kultúru a dynamiku tohto prostredia a využívať ju v prospech klienta.

3.6 Terénny sociálny pracovník spolu s klientom identifikujú negatívne vplyvy v sociálnom prostredí klienta (príp. jeho rodiny). Spolu s komunitným pracovníkom a ďalšími odborníkmi posudzujú možné spôsoby eliminácie tohto ohrozenia, možné spôsoby ochrany klienta pred vplyvmi sociálnopatologických javov a spôsoby jeho zvládania (vyrovnávania sa s ním).

4. Evidencia klientov a ochrana osobných údajov

Terénny sociálny pracovník zhromažďuje, spracováva a uchováva údaje, ktoré sú nevyhnutné na objektívne posúdenie sociálnej situácie klienta, vedenie poradenského procesu, dosiahnutého výsledku, ako aj pre budúce využitie v práci s klientom.

Kritériá evidencie klientov:

4.1 Obec alebo iná oprávnená organizácia má vypracovanú (alebo prevzatú) metodiku evidencie jednotlivých sociálnych prípadov. Záznam o klientovi vedie terénny sociálny pracovník. Záznam je dôverný, bez súhlasu klienta nesmie byť poskytnutý tretej osobe, s výnimkou supervízora alebo príslušného zamestnanca (koordinátora) FSR. Rozsah údajov má poskytovať dostatok informácií pre prácu terénneho sociálneho pracovníka.

4.2 Pokiaľ to vyžaduje charakter sociálnej intervencie alebo sám užívateľ, terénny sociálny pracovník vedie anonymnú evidenciu jeho prípadu.

4.3 Terénny sociálny pracovník spracováva štatistiku sociálnych prípadov pre potreby štatistického informačného systému, pre hodnotenie dosiahnutých cieľov, stanovených v pláne sociálneho rozvoja obce, v projekte (alebo v inom programovom dokumente), prípadne pre potreby donora/poskytovateľa (napr. FSR).

4.4 Ochrana osobných údajov musí byť zabezpečená v súlade s platným zákonom (v zmysle zákona č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov).

4.5 Terénny sociálny pracovník, ktorý z pozície odchádza, zabezpečí odovzdanie celej dokumentácie nasledujúcemu prijatému terénnemu sociálnemu pracovníkovi.

5. Špecifiká terénnej sociálnej práce v obci a oblasti pôsobenia terénneho sociálneho pracovníka

Terénna sociálna práca v obci má podobu prvého kontaktu sociálneho pracovníka s jednotlivcom alebo rodinou, ktorá potrebuje ochranu, pomoc a identifikovanie sociálneho problému. V závislosti od konkrétneho prípadu terénna sociálna práca s klientom pokračuje spoločným stanovením cieľov na prekonanie nepriaznivej sociálnej/životnej situácie alebo pokračuje sprostredkovaním ďalšej odbornej pomoci zo strany odborníka alebo špecializovanej inštitúcie. Jedným zo špecifik terénnej sociálnej práce v obci je univerzálne zameranie terénneho sociálneho pracovníka na celé spektrum sociálnych problémov obyvateľov, dôraz na aktivizáciu klienta, vysoká miera kooperácie so špecializovanými inštitúciami pri riešení jednotlivých prípadov a dlhodobý monitoring evidovaných sociálnych prípadov.

Medzi typické charakteristiky terénnej sociálnej práce vo vylúčenej komunite patria: vysoká koncentrácia sociálnych prípadov a viacnásobných sociálnych problémov, potreba riešiť súvisiace problémy (zdravia, bývania, zamestnania), vyššia nedôvera voči terénnemu sociálnemu pracovníkovi a úradom všeobecne, nízke kompetencie klientov pre vykonanie samostatných krokov, vysoký vplyv prostredia na správanie a konanie klientov.

Kritériá vykonávania odborných činností:

5.1 Terénny sociálny pracovník vykonáva najmä nasledovné odborné činnosti:

a) všeobecne

- vyhľadáva občanov, ktorým treba ponúknuť/poskytnúť sociálnu pomoc,
- vykonáva poradenstvo pri riešení rodinných problémov a sociálnych problémov obyvateľov obce.

b) v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí

- vykonáva opatrenia zamerané na predchádzanie vzniku porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb,
- organizuje výchovné programy alebo sociálne programy pre deti, ktorým bolo orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately alebo súdom uložené výchovné opatrenie,
- organizuje programy na pomoc ohrozeným deťom a plnoletým fyzickým osobám a rodinám podľa § 11 ods. 1 písm. c) až e) v prostredí podľa § 4 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- organizuje resocializačné programy
- spolupôsobí pri výkone výchovných opatrení uložených súdom alebo orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately
- spolupôsobí pri pomoci deťom, pre ktoré orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately vykonáva sociálnu kuratelu a podieľa sa na spracovaní a plnení plánu sociálnej práce s dieťaťom,
- poskytuje informácie fyzickej osobe, ktorá má záujem stať sa pestúnom alebo osvojiteľom, na podanie žiadosti o zapísanie do zoznamu žiadateľov a o subjektoch vykonávajúcich prípravu na náhradnú rodinnú starostlivosť,
- poskytuje štatistické údaje z oblasti výkonu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na účely spracovania štatistických zisťovaní a administratívnych zdrojov,
- poskytuje pomoc v naliehavých prípadoch, najmä ak je ohrozený jeho život, zdravie, alebo priaznivý psychický, fyzický a sociálny vývin,
- poskytuje pomoc dieťaťu alebo plnoletej fyzickej osobe ohrozenej správaním člena rodiny, členov rodiny alebo správaním iných fyzických osôb,
- poskytuje pomoc na zachovanie a úpravu vzájomných vzťahov medzi dieťaťom a rodičom a úpravu rodinných pomerov dieťaťa, ak bolo dieťa umiestnené v zariadení na výkon ústavnej starostlivosti, predbežného opatrenia alebo výchovného opatrenia,
- poskytuje pomoc mladému dospelému po skončení ústavnej starostlivosti pri zabezpečení bývania a zamestnania,
- poskytuje súčinnosť štátnym orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri zisťovaní rodinných, bytových a sociálnych pomerov

dieťaťa a jeho rodiny na účely vykonávania opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

- utvára podmienky na prácu s komunitou,
- vyhľadáva fyzické osoby, ktorým by bolo možné zveriť dieťa do starostlivosti,
- vedie evidenciu detí, rodín a plnoletých fyzických osôb, pre ktoré vykonáva opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,

c) v oblasti krízovej intervencie

- poskytuje pomoc občanom pri zabezpečovaní prístrešia,
- monitoruje rizikové skupiny obyvateľov obce, ktorými sú: odchovanci detských domovov, reedukačných zariadení a zariadení na výkon trestu mladistvých, absolventi špeciálnych, osobitne internátnych škôl, dospelí po návrate z výkonu trestu odňatia slobody, z väzby a podmiennečne odsúdení, osoby po ukončení liečby závislosti od drog alebo protialkoholickej liečby, ľudia žijúci so závislosťou od návykových látok; v prípade akútnej potreby im sprostredkúva špecializované služby krízovej intervencie,
- monitoruje prípady domáceho násillia a poskytuje obetiam základné poradenstvo a sprostredkovanie odborných služieb.

d) v oblasti integrácie osôb so zdravotným postihnutím a seniorov

- podporuje integráciu detí so zdravotným postihnutím do materských a základných škôl obce,
- organizuje odľahčovaciu službu pre fyzické osoby, ktoré opatrujú fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím (dieťa alebo dospelú osobu),
- spolupracuje s inštitúciami zameranými na podporované zamestnanie a bývanie osôb so zdravotným postihnutím,
- zabezpečuje služby na podporu sebestačnosti a nezávislosti života seniorov v ich prirodzenom sociálnom prostredí,
- organizuje alebo sa podieľa na zabezpečovaní spoločného stravovania,
- utvára podmienky na záujmovú činnosť, kultúrnu činnosť a na udržiavanie fyzickej aktivity a psychickej aktivity občanov.

5.2 Terénny sociálny pracovník sa vo vylúčenej komunite sústreďuje najmä na:

- monitoring, resp. mapovanie terénu na získanie relevantných informácií o spôsobe života vylúčenej komunity,
- vyhľadávanie sociálne vylúčených klientov, ktorí nemajú schopnosť, resp. stratili zručnosť na riešenie svojich sociálnych problémov,
- nadväzovanie kontaktov s klientmi a sprostredkovanie kontaktov s oficiálnymi inštitúciami,

- poradenstvo pri osobných problémoch,
- krízovú intervenciu v ťažkých životných situáciách,
- podporovanie rozvoja osobnostnej kompetencie a motivácie vedúcej k samostatnému riešeniu svojich problémov,
- podporovanie a posilňovanie sebavedomia a zodpovednosti,
- prispievanie k prevencii násilia a dekriminalizácie skupín v komunite,
- sprostredkovanie lekárskej pomoci, terapie, detoxikácie,
- zmierňovanie procesu vyčlenenia zo spoločnosti.

5.3 Terénny sociálny pracovník v obci vykonáva nasledovné administratívne činnosti:

a) poskytuje podklady pre návrhy

1. úradu práce, sociálnych vecí a rodiny na zrušenie výchovných opatrení uložených úradom práce, sociálnych vecí a rodiny,
2. súdu na nariadenie ústavnej starostlivosti a zrušenie ústavnej starostlivosti, zrušenie výchovných opatrení uložených súdom, obmedzenie alebo pozbavenie rodičovských práv.

b) spolupracuje, oznamuje súdu skutočnosti na rozhodovanie vo veciach výchovy a výživy maloletých (vypracováva správy o povesti na požiadanie súdu, prípadne ÚPSVaR, polície a pod.).

c) pripravuje návrh zmluvy o

1. poskytnutí sociálnej pôžičky občanovi,
2. zabezpečovaní poskytovania sociálnych služieb subjektmi, ktoré poskytujú sociálnu pomoc podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov alebo o zabezpečovaní poskytovania sociálnych služieb inými právnickými osobami, ktoré majú oprávnenie poskytovať sociálne služby.

d) pripravuje rozhodnutia

1. o poskytovaní opatrovateľskej služby a o úhrade za túto opatrovateľskú službu,
2. o poskytovaní prepravnej služby a o úhrade za túto prepravnú službu,
3. o poskytovaní starostlivosti v zariadení sociálnych služieb, ktoré zriadila obec, o skončení poskytovania starostlivosti v tomto zariadení a o úhrade za poskytnutú starostlivosť v tomto zariadení,
4. v druhom stupni vo veciach, v ktorých v správnom konaní v prvom stupni koná a rozhoduje zariadenie sociálnych služieb, ktoré obec zria-

dila ako rozpočtovú organizáciu alebo príspevkovú organizáciu,
5. o odňatí sociálnej služby, o zastavení poskytovania sociálnej služby, o znížení alebo o zvýšení úhrady za poskytnutú sociálnu službu a o neplatení úhrady za sociálnu službu.

e) pripravuje návrh na zriadenie zariadenia sociálnych služieb uvedené v § 8 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách.

f) kontroluje úroveň poskytovaných služieb v zariadeniach, ktoré zriadila obec a v zariadeniach, ktoré zabezpečujú pre obec výkon služieb na základe zmluvy.

g) vedie evidenciu občanov, ktorým poskytuje sociálnu pomoc.

5.4 Sociálny pracovník oprávnenej organizácie vykonáva nasledovné administratívne činnosti:

- a) informuje sociálneho pracovníka obce o potrebe vykonať konkrétne administratívno-technické úkony na riešenie problému jeho klienta,
- b) vedie záznamy o vykonaných poradenských úkonoch vo vzťahu k svojim klientom,
- c) vedie terénny denník,
- d) mesačne spracúva výkaz svojej práce.

6. Normatívy* na určenie počtu terénnych sociálnych pracovníkov v obci

Cieľom stanovenia normatífov vybavenosti je vytvoriť objektívny základ na určenie potreby sociálnych pracovníkov v obci, ako odporúčanie pre obce, aby výkon a kvalita sociálnej práce neboli ovplyvnené neúmernými požiadavkami na nich. Stanovuje sa spoločný normatív pre obce bez marginalizovaných (vylúčených) komunit a osobitne pre obce s marginalizovanými (vylúčenými) komunitami, ktoré žijú separované alebo segregované od majoritného obyvateľstva obce.

Kritériá výpočtu normatífov:

A. Obce bez marginalizovaných komunit

6.1 Základným kritériom na určenie potrebného počtu sociálnych pracovní-

kov je počet obyvateľov obce vrátane integrovaných obyvateľov rómskej národnosti. Základný normatív: 1 sociálny pracovník na 1 500 obyvateľov. V prípade, že podiel obyvateľov obce ohrozených sociálnym vylúčením sa významne líši od priemeru v danom kraji alebo na Slovensku, použijú sa na výpočet potrebného počtu sociálnych pracovníkov doplnkové kritériá sociálneho vylúčenia nasledovne:

- 6.1.1 Miera nezamestnanosti všeobecne alebo miera nezamestnanosti mladistvých a mladých ľudí do 30 rokov je vyššia o viac ako 20 % oproti priemeru kraja; počet sociálnych pracovníkov = normatív vybavenosti podľa počtu obyvateľov + koef. nezamestnanosti 0,3
- 6.1.2 Podiel obyvateľov obce odkázaných na dávku v hmotnej núdzi je vyšší o 10 a viac % oproti priemeru Slovenska; počet sociálnych pracovníkov = normatív vybavenosti podľa počtu obyvateľov + koef. chudoby 0,3
- 6.1.3 Podiel mnohohдетných rodín s nezaopatrenými deťmi (4 a viac) je vyšší o 10 a viac % oproti priemeru Slovenska; počet sociálnych pracovníkov = normatív vybavenosti podľa počtu obyvateľov + koef. chudoby detí 0,3
- 6.1.4 Podiel seniorov na počte obyvateľov je vyšší o 10 a viac % oproti priemeru Slovenska; počet sociálnych pracovníkov = normatív vybavenosti podľa počtu obyvateľov + koef. vylúčenosti seniorov 0,2

** Východiskom pre navrhované normatívy sú skúsenosti z praxe v programe Sociálny pracovník obce Nadácie Socia.*

B. Obce s vylúčenými komunitami

- 6.2 Počet obyvateľov segregovanej alebo separovanej komunity menší ako 50 osôb sa nezohľadňuje. Potrebný počet sociálnych pracovníkov sa vypočíta podľa variantu A. Základným normatívom je **1 terénny sociálny pracovník a 1 asistent TSP na 50 až 300** obyvateľov vylúčenej komunity. Ďalej sa počet pracovníkov zvyšuje nasledovne:
 - 6.2.1 V obci s počtom obyvateľov vylúčenej komunity od **300 do 600** – **1 terénny sociálny pracovník a 2 asistenti TSP.**
 - 6.2.2 V obci s počtom obyvateľov vylúčenej komunity od **600 do 900** – **2 terénni sociálni pracovníci a 2 asistenti TSP**, pričom počet asistentov TSP môže byť zvýšený o jedného asistenta TSP.

6.2.3 Ak vylúčená komunita prevyšuje svojím počtom hranicu **900** osôb, celkový počet **terénnych sociálnych pracovníkov** je **3**, celkový počet **asistentov TSP** je **6**.

6.2.4 Ak vylúčená komunita prevyšuje svojím počtom hranicu **2 000** osôb, zvyšuje sa počet **terénnych sociálnych pracovníkov** na celkovo **4** a súhrnný počet **asistentov TSP** je **8**. Uvedený počet je konečný a už sa ďalej nezvyšuje.

** Východiskom pre navrhované normatívy v obciach s vylúčenými komunitami sú ukazovatele používané v Programe podpory komunitnej sociálnej práce v obciach s vylúčenými komunitami FSR, modifikované v zmysle efektivity a skúsenosti z praxe.*

II. PERSONÁLNE ŠTANDARDY TERÉNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE

Pracovná náplň, výber pracovníka, požiadavky na vzdelanie, dodatočná kvalifikácia sociálnych pracovníkov, ktorí pracujú vo vylúčených komunitách, a všeobecne zameraných terénnych sociálnych pracovníkov sa v mnohom prekrýva.

Preto v nasledujúcom texte uvádzame návrh personálnych štandardov terénneho sociálneho pracovníka a špecificky upozorňujeme na dodatočné požiadavky a charakteristiky, ktoré sa týkajú terénnych sociálnych pracovníkov, ktorí pracujú vo vylúčených komunitách.

Pre potreby sociálne vylúčených komunít možno zaviesť aj dve špecifické pracovné pozície, ktoré sa špecializujú na prácu v sociálne vylúčených komunitách. Tam zaradíme aj pozíciu „Asistent terénneho sociálneho pracovníka“.

1. Pracovná náplň

1.1 Terénny sociálny pracovník (TSP)

Samostatne vyhľadáva, diagnostikuje a nachádza riešenia pre jednotlivcov a rodiny odkázané na pomoc v sociálnej oblasti, pre osoby so zdravotným postihnutím, pre nevládných starších ľudí a ich opatrovateľov v rodine. Poskytuje základné informácie (sociálne poradenstvo) v krízových situáciách a zabezpečuje potrebné sociálne služby. Po dohode s klientom navrhuje formu sociálnej intervencie a plán ďalších krokov riešenia jeho sociálneho problému. Poskytuje individuálne a skupinové konzultácie a distribuuje klienta príslušným odborníkom a inštitúciám. V prípade potreby sprevádza klienta do jednotlivých inštitúcií, koná v záujme klienta. Spolupracuje a sprostredkováva informácie medzi klientmi a inštitúciami v lokalite (obecný úrad, starosta, ZŠ, ŠZŠ, úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, zdravotné zariadenia a ďalšie štátne, verejné, súkromné a mimovládne inštitúcie). Terénny sociálny pracovník samostatne vedie spisovú dokumentáciu klientov, pracovný výkaz, terénny denník, vypracováva mesačné správy. Terénny sociálny pracovník mapuje lokalitu – zbiera demografické údaje, analyzuje potreby lokality a určuje ciele svojej práce v dlhodobejšom horizonte. Svoje aktivity koordinuje s vedením samosprávy v obci a s ostatnými zainteresovanými verejnými a neziskovými inštitúciami.

Špecificky sa terénny sociálny pracovník v obci, kde je komunita ohrozená viacnásobným sociálnym vylúčením, vo všetkých uvedených činnostiach orientuje na prácu s jednotlivcami a rodinami z tejto komunity. A to najmä:

- mapovaním terénu na získanie relevantných informácií o spôsobe života vylúčenej komunity,
- vyhľadávaním sociálne vylúčených klientov, ktorí nemajú schopnosť, resp. stratili zručnosť na riešenie svojich sociálnych problémov,
- nadväzovaním kontaktov s klientmi a sprostredkovaním kontaktov s oficiálnymi inštitúciami,
- poskytovaním poradenstva pri osobných problémoch, krízovej intervencie v ťažkých životných situáciách,
- podporou a rozvojom osobnostnej kompetencie a motivácie vedúcej k samostatnému riešeniu svojich problémov,
- podporou a posilňovaním sebavedomia a zodpovednosti,
- prispievaním k prevencii násillia a dekriminalizácii skupín v komunite.

Uvedenými činnosťami sa snaží zmierňovať proces vyčlenenia zo spoločnosti.

1.2 Asistent terénneho sociálneho pracovníka v sociálne vylúčených komunitách (ATSP)

Asistuje terénnemu sociálnemu pracovníkovi pri výkone jeho povinností. Podľa pokynov TSP v sociálne vylúčených komunitách vykonáva odborne nenáročné úkony predovšetkým v pomoci klientom s vyplňovaním tlačív, sprevádzaním klienta, prípravy stretnutí s rodinami klientov, sprostredkúva kultúrny kontext vylúčenej komunity, prípadne, ak je to potrebné, pomáha klientom tlmočením (z rómskeho, maďarského jazyka...) v komunikácii s TSP a inými inštitúciami.

2. Výber kandidátov na pozíciu sociálneho pracovníka v obci

2.1 Postup výberu kandidátov:

- zverejnenie základných informácií o výberovom konaní v obci, lokalite, kde, kedy a ako bude výber prebiehať. Výberové kritériá na kandidáta musia byť oznámené najmenej 3 týždne pred konaním výberového konania. Realizátor výberového konania má povinnosť vyvesiť oznam o výberovom konaní na viditeľnom a verejne dostupnom mieste (realizátor výberového konania informuje občanov v súlade s miestne obvyklými postupmi informovania: vývesné tabule, obecný rozhlas a pod.),
- výberové konanie je otvorené pre všetkých záujemcov, ktorí spĺňajú kritériá, ktoré stanoví výberová komisia. Odporúča sa, aby bola zložená zo zástupcov orgánov obce a/alebo zástupcov inej oprávnenej organizácie, ktorá službu v obci poskytuje, a zástupcu regionálneho servisného strediska, prípadne zástupcov iných organizácií pôsobiacich v obci, ktorých činnosť sa týka výkonu sociálnej práce,

- v obciach so sociálne vylúčenými komunitami sa odporúča, aby výberová komisia pozostávala zo zástupcov orgánov obce, koordinátora terénnych sociálnych pracovníkov, zástupcov cieľovej komunity, zástupcov lokálneho partnerstva sociálnej inklúzie, zástupcu regionálnej kancelárie úradu splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity, prípadne zástupcov iných organizácií pôsobiach v obci, ktorých činnosť sa týka výkonu sociálnej práce v obci,
- výberová komisia zostaví poradie úspešných uchádzačov na pozíciu TSP vrátane náhradníkov, ktorí budú kontaktovaní v prípade, že vybraný/vybraná uchádzač/-ka nebude môcť danú prácu z akýchkoľvek príčin vykonať.

2.2 Kritériá výberu terénneho sociálneho pracovníka:

1. Kvalifikačný predpoklad vzdelania: ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou s podmienkou začatia vysokoškolského štúdia I. stupňa v odbore sociálna práca.
2. Osobitný kvalifikačný predpoklad vzdelania: ukončené vysokoškolské vzdelanie I. stupňa (titul Bc.) v odbore sociálna práca (psychológia, sociológia, pedagogika, sociálna pedagogika, liečebná pedagogika, ošetrovateľstvo, vychovávateľstvo a pod.). Ukončené vysokoškolské vzdelanie v príbuznom odbore je potrebné doplniť certifikovaným sociálno-psychologickým výcvikom alebo iným, zameraným napr. na sociálne poradenstvo, v rozsahu potrebnom na vykonávanie terénnej sociálnej práce.
3. Osobnostné predpoklady, napr. empatia, schopnosť pracovať v tíme, schopnosť riešiť konflikty, flexibilita, zodpovednosť a pod.
4. Bezúhonnosť
5. Motivácia na prácu s členmi marginalizovaných skupín
6. Organizačné schopnosti
7. Komunikačné schopnosti
8. Životopis a motivačný list zaslaný realizátorovi výberového konania

Výhodou sú:

- účasť na predchádzajúcich vzdelávacích a komunitných aktivitách,
- skúsenosti v oblasti terénnej sociálnej práce, prípadne práce v sociálne vylúčených komunitách.

2.3 Kritériá výberu asistenta terénneho sociálneho pracovníka:

Kvalifikačný predpoklad vzdelania: nie je stanovený (pre 2. platovú triedu), resp. stredné vzdelanie (pre 4. platovú triedu). Odporúča sa prihliadať na: ukončené úplné základné vzdelanie na bežnej, nie špeciálnej základnej škole, ochotu pokračovať v štúdiu na strednej škole.

1. Dlhodobá prítomnosť a poznanie cieľovej komunity

2. Osobnostné predpoklady, napr. empatia, schopnosť riešiť konflikty, flexibilita, zodpovednosť, schopnosť pracovať v tíme a pod.
 3. Bezúhonnosť
 4. Motivácia na prácu s členmi marginalizovaných skupín
 5. Organizačné schopnosti
 6. Komunikačné schopnosti
 7. Životopis a motivačný list zaslaný realizátorovi výberového konania
- Výhodou sú:
- skúsenosti s organizovaním aktivít v svojej lokalite,
 - znalosť jazyka vylúčenej komunity (rómsky/maďarský...),
 - motivácia doplniť si vzdelanie.

Kvalifikačné predpoklady výberu pracovníkov sa môžu meniť na základe potrieb a zmien v oblasti poskytovania služieb starostlivosti o sociálne vylúčených občanov.

3. Profesionálne kompetencie a ďalšie vzdelávanie terénneho sociálneho pracovníka (TSP)

Na to, aby mohol TSP kvalifikovane vykonávať svoju prácu, musí mať určité sociálne kompetencie. Časť z nich získava stredoškolským či vysokoškolským štúdiom a následnou praxou vo sfére sociálnej práce. Časť týchto kompetencií si osvojuje aj dodatočným nadstavbovým vzdelávaním, respektíve absolvovaním série odborných tréningov a absolvovaním praxe – výkonu každodennej sociálnej práce v teréne, ktorý sprevádza odborná supervízia. Profesionálnym kompetenciám sa podrobnejšie venuje kapitola 3.1.

Kvalifikačné požiadavky na výkon terénnej sociálnej práce v obci delíme na 3 zložky:

- a) minimálne požadovaná úroveň formálneho vzdelania a praxe** pre nástup do pozície TSP (tá je daná kritériami výberu pracovníka na pozíciu),
- b) absolvovanie doplnkového nadstavbového vzdelávania** (formou tréningov, písomnej práce a dodatočnej praxe so supervíziou), t. j. absolvovanie príslušných modulov z ponuky nadstavbového vzdelávania, tak aby kandidát spĺňal všetky vyžadované profesionálne kompetencie pre prácu SP.

Vzhľadom na odlišnú úroveň už dosiahnutých sociálnych kompetencií u jednotlivých kandidátov SP môže mať aj požadované dodatočné nadstavbové vzdelanie u rôznych kandidátov inú dĺžku a podobu.

Dodatočné vzdelanie má mať podobu modulov a povinnosťou kandidáta pri nástupe na pracovnú pozíciu TSP je počas prvých dvoch rokov praxe SP doplniť si tie vzdelávacie moduly, ktoré v doterajšom rozvoji sociálnych kompetencií dosiaľ neabsolvoval (u niektorých kandidátov tak minimálny rozsah dopĺňujúcich modulov môže byť cca 50 hodín, u mnohých kandidátov to môže dosiahnuť aj 150 hodín tréningu).

Dodatočné nadstavbové vzdelanie pre sociálnych pracovníkov obce môžu ponúkať len inštitúcie, ktoré majú svoje vzdelávacie (tréningové a supervízne) programy akreditované na MŠ SR.

c) účasť na dlhodobom samostatnom štúdiu a reflektovanie vlastnej praxe pomocou pravidelnej supervízie, ktorá sa realizuje na pracovisku.

TSP referuje o svojom postupe pri jednotlivých náročných prípadoch sociálnej práce a prostredníctvom supervidovanej diskusie získava spätnú väzbu, ďalšie poznatky a spôsobilosti na prácu,

d) ako prostriedok zlepšovania svojich odborných kompetencií má TSP k dispozícii právne poradenstvo (na konzultáciu prípadov klientov a konzultovanie po právnej stránke správneho postupu TSP) a informačný servis o aktuálnych zmenách v sociálnej oblasti (zmeny zákonov, vykonávacích predpisov, kompetencií, zmeny v rámci spolupracujúcich inštitúcií a pod.).

3.1 Profesionálne kompetencie terénnych sociálnych pracovníkov v obci

Súbor kompetencií, ktoré má dosiahnuť terénny sociálny pracovník do dvoch rokov praxe od nástupu na pracovnú pozíciu, spočíva v osvojení si súboru vedomostí potrebných na výkon práce a získaní určitých sociálnych zručností, ktoré potrebuje na výkon činností. V prvých dvoch nižšie uvedených okruhoch profesionálnych kompetencií ide vo väčšej miere o osvojenie si vedomostí, v ďalších ide o osvojenie si vedomostí a rovnako o získanie špecifických sociálnych zručností (spôsobilostí) pre prácu. Uvedené okruhy sú názvami učebných blokov, ktoré možno členiť na ešte podrobnejšie tematické časti:

A. Systém verejnej správy v Slovenskej republike

- Verejná správa – štruktúra, rozdelenie (štátna správa a samospráva – systém inštitúcií v sociálnej oblasti na všetkých úrovniach).
- Základy fungovania samosprávy – kompetencie obce, mikroregiónu.

B. Právna analýza zabezpečenia sociálnych služieb samosprávou

- Súčasná platná legislatíva v sociálnej oblasti, stav a perspektíva.

- Postavenie mesta a obce v systéme zabezpečovania sociálnych potrieb a sociálnych služieb.

C. Sociálna práca, Sociálne potreby a služby

- Zmysel, ciele a poslanie sociálnej práce.
- Osobnosť sociálneho pracovníka.
- Etika profesionálnej práce.
- Osobnosť jedinca so špecifickými potrebami.
- Poskytovanie sociálnych služieb, sociálna sieť a práca so sociálnou sieťou.
- Analýza sociálnych potrieb občanov, stav, prognóza sociálnych služieb v obci.

D. Metódy, úrovne a etapy sociálnej práce

- Sociálna evidencia, sociálna diagnostika, intervencia.
- Poradenský proces, vedenie poradenského procesu.
- Krízová intervencia.
- Sociálna práca s jednotlivcom, skupinou a rodinou v obci.
- Sociálna práca s komunitou v obci a mikroregióne.

E. Sociálna práca v obci a Terénna sociálna práca

- Východiská sociálnej práce a terénnej sociálnej práce.
- Metódy a prostredie terénnej sociálnej práce.
- Sociálna práca so špecifickými skupinami z pohľadu individuálnej a skupinovej práce:
 - nezamestnaní,
 - seniori,
 - závislosti (alkohol a drogy),
 - menšiny,
 - zdravotne postihnutí,
 - mládež (s neukončeným vzdelaním, nezamestnaná mládež).

F. Efektívna komunikácia v práci sociálneho pracovníka

- Princípy otvorenej komunikácie, zabezpečovanie priestoru a tolerance v komunikácii.
- Poskytovanie spätnej väzby, aktívne počúvanie.
- Neverbálna komunikácia – dekódovanie a kódovanie významu.
- Argumentovanie.
- Komunikácia v mocensky nevyvážených situáciách, komunikácia z pozície mocensky slabšieho.
- Obrana voči manipulácii, emočnému vydieraniu, nečistým trikmi.
- Špecifiká komunikácie v jednaní s klientmi v teréne, predstaviteľmi štát-

nej správy a samosprávy.

- Medzikultúrna komunikácia – oblasti jej aplikácie v projektoch inklúzie, špecifiká medzikultúrnej komunikácie na rôznych úrovniach práce terénneho sociálneho pracovníka.
- Postoje, stereotypy, predsudky a ich odraz v komunikácii.

G. Sociálny manažment

- Riadenie sociálnej práce.
- Zostavovanie projektov a ich realizácia.

H. Špecifické kompetencie TSP

- Kultúrne špecifiká cieľovej skupiny (napr. Rómovia...).
- Špecifiká práce s komunitami, ktoré sa ocitli v situácii chronickej chudoby.

*V prípade **asistenta terénneho sociálneho pracovníka** je prehľad požadovaných kompetencií jednoduchší. U asistenta sa predpokladá, že do dvoch rokov od začiatku praxe by mal mať kompetencie obsiahnuté v okruhoch: C, D, E a H.*

III. PREVÁDZKOVÉ ŠTANDARDY

Prevádzkové podmienky majú zabezpečiť zázemie na kvalitný výkon terénnej sociálnej práce v obci tak, aby sa klient aj terénny sociálny pracovník mohli cítiť bezpečne a podľa možnosti príjemne. Prevádzkové štandardy určujú priestorové, časové, materiálne a iné nároky na kvalitný výkon terénnej sociálnej práce v obci.

1. Priestorové vybavenie

Mesto/obec alebo organizácia, ktorá vykonáva sociálnu prácu v danej lokalite, na výkon terénnej sociálnej práce zabezpečí samostatnú miestnosť, oddelenú stenou od iných miestností (kancelária starostu obce a pod.). Podľa možnosti má vlastný vchod, nie priechod cez kancelárie iných osôb. V miestnosti je trezor alebo uzamykateľná plechová skriňa, aby bola zabezpečená ochrana dôverných informácií o klientovi (v zmysle zákona o ochrane osobných údajov č. 428/2002 Z. z.). V miestnosti je k dispozícii počítač s internetom, zabezpečený na ochranu údajov o klientoch a práci terénneho sociálneho pracovníka, ktoré sú uložené v tomto počítači. Miestnosť využíva terénny sociálny pracovník ako kanceláriu na výkon administratívnych povinností a v prípade potreby ako miestnosť na stretnutia s klientmi.

2. Pracovný čas terénneho sociálneho pracovníka

Charakter terénnej sociálnej práce v obci vyžaduje u terénneho sociálneho pracovníka pohyblivý pracovný čas (v zmysle Zákonníka práce v aktuálnom znení), ktorý sa podľa možnosti prispôsobuje potrebám klienta, najmä v prípade potreby krízovej intervencie. Bežné prípady, ktoré si nevyžadujú okamžitý zásah, rieši sociálny pracovník vo vopred určenom pracovnom čase, s ktorým sú klienti oboznámení. Tento má byť tiež prispôsobený možnostiam klientov. Asistent TSP svoj pracovný čas upravuje podľa pokynov terénneho sociálneho pracovníka (v medziach platnej pracovnej zmluvy a Zákonníka práce).

3. Komunikačné prostriedky

Mesto/obec alebo organizácia, ktorá vykonáva sociálnu prácu v danej lokalite, zabezpečí pre terénneho sociálneho pracovníka:

- pevnú linku a mobilný telefón na čas výkonu terénnej sociálnej práce v obci pre kontaktovanie s klientom, rôznymi inštitúciami, nadriadeným, kolegami,
- počítač, tlačiareň, pripojenie na internet, ako aj e-mailovú komunikáciu.

4. Doprava

Obec/mesto alebo iná oprávnená organizácia na výkon terénnej sociálnej prá-

ce zabezpečí terénnemu sociálnemu pracovníkovi obce, prípadne asistentovi terénneho sociálneho pracovníka preplatenie všetkých cestovných výdavkov, ktoré sú zdôvodnené prácou v teréne.

V prípade nutnosti krízového zásahu má terénny sociálny pracovník k dispozícii vozidlo, ktoré zabezpečí jeho bezodkladný presun do terénu. Ak obec takéto vozidlo nemá a sociálny pracovník použije vlastné vozidlo, má nárok na preplatenie nákladov na cestu v zmysle aktuálnych právnych predpisov o cestovných náhradách.

5. Informovanosť o terénnej sociálnej práci v obci

Mesto/obec alebo organizácia, ktorá terénnu sociálnu prácu v danej lokalite prevádzkuje, zabezpečí informovanosť o službách terénnej sociálnej práce v obci. Informácie, ktoré musia byť všeobecne prístupné občanom obce/mesta, zahŕňajú:

- kto službu poskytuje (organizácia, obec, zodpovední pracovníci),
- kde službu poskytuje (kontakt – adresa, telefonický kontakt),
- kedy je služba dostupná (čas, keď môžu pracovníkov zastihnúť),
- čo je cieľom a obsahom služieb (v čom všetkom môže byť TSP nápomocný klientom).

Občania majú byť informovaní spôsobom, ktorý je v obci bežný (nástenka obecného úradu, obecný rozhlas a pod.). V rámci vyhľadávacej činnosti terénny sociálny pracovník (prípadne jeho asistent) informuje klientov o službách osobne.

6. Ochranné prostriedky

Mesto/obec alebo organizácia, ktorá terénnu sociálnu prácu v danej lokalite prevádzkuje, na výkon terénnej sociálnej práce zabezpečí finančný príspevok na nákup ochranných pomôcok (čistiace a dezinfekčné prostriedky, oblečenie a obuv do terénu).

7. Očkovanie

Mesto/obec alebo organizácia, ktorá terénnu sociálnu prácu v danej lokalite prevádzkuje, na výkon terénnej sociálnej práce zabezpečí očkovanie pracovníkov proti infekčným ochoreniam (hepatitída A, B, očkovanie proti vírusu chrípky).

IV. ŠTANDARDY PROFESIJNEJ ETIKY TERÉNNHO SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

V nasledujúcom materiáli sa venujeme otázkam profesijnej etiky terénneho sociálneho pracovníka (ďalej len sociálneho pracovníka). Zámerne nespomíname aspekty autonómnej etiky, individuálnej či sociálnej etiky. Náš záujem zužujeme len na tie aspekty profesijnej etiky, ktorých dodržiavanie nie je súčasťou bežných požiadaviek, a na profesionálnu kompetenciu pracovníkov (napríklad požiadavka odborného výkonu poradenskej činnosti), na aspekty správania, ktoré nemožno vynucovať zákonmi či regulatívnymi opatreniami, ale ich dodržiavanie a rozvíjanie je skôr výsledkom reflexie a sebaregulácie terénnych sociálnych pracovníkov, prípadne dôsledkom viac či menej viditeľného pôsobenia profesionálnych asociácií a komôr, ktoré si formulujú interné princípy a štandardy.

Predpokladáme, že v budúcnosti ako súčasť rozvoja profesie a profesionálnych asociácií dôjde v Kódexoch asociácií (terénnych) sociálnych pracovníkov aj k podrobnejšiemu formulovaniu princíпов, očakávaného správania a podrobného opisu procedúr pri ich porušení, procedúr sťažovania sa, kontroly a penalizovania členov, ktorí ich porušia.

V texte uvádzame niekoľko základných **hodnôt, ku ktorým sa hlásia sociálni pracovníci** pri realizovaní terénnej sociálnej práce, a týmto hodnotám priradíme **etické princípy** v profesijnom správaní terénnych sociálnych pracovníkov, ktoré sa v praxi ukazujú ako potrebné a často sa vyskytujúce.

Sociálny pracovník je povinný riadiť sa tiež Etickým kódexom sociálneho pracovníka (podľa dokumentu International Federation of Social Workers (IFSW) a International Association of Schools of Social Work (IASSW) – *Ethics in Social Work, Statement of Principles*).

Za východiskové hodnoty možno považovať:

- Dôstojnosť jednotlivca a jeho ľudskú hodnotu
- Sociálnu spravodlivosť
- Integritu
- Neškodenie (neublížovanie)
- Kompetentnosť

1. Hodnoty a s nimi súvisiace princípy

Hodnota: **Dôstojnosť jednotlivca a jeho ľudská hodnota**

Táto hodnota vyjadruje presvedčenie, že každá ľudská bytosť má hodnotu sama osebe a zaslúži si rešpekt, dôstojné zaobchádzanie a podporu vo svojom jedinečnom životnom štýle a rozvoji, bez ohľadu na vek, rasu, rod, svetonázor (hodnoty, ktorým verí), sociálne postavenie, a pod.

Princípy, ktoré sa viažu k tejto hodnote:

Sociálny pracovník:

- **koná v záujme rešpektovania dôstojnosti klientov.** Vo svojom konaní sa vyhýba akémukoľvek znevažovaniu klienta, snaží sa o pochopenie správania klienta, váži si ho ako autonómnu ľudskú bytosť a ochraňuje právo klienta na jeho nezávislé, slobodné rozhodnutia.
- **ochraňuje práva a oprávnené záujmy klientov.** Táto povinnosť pracovníka vyplýva z procesu riešenia prípadov. Na získanie informácií o právach klientov využíva pracovník všetky dostupné zdroje. Konzultuje prípad s príslušnou zodpovednou organizáciou, radí sa s koordinátorom, kolegami z iných obcí, študuje príslušné materiály, radí sa s odborníkmi. Nestotožňuje sa s prípadným patologickým správaním klienta.
- **hľadá možnosti, ako zapojiť klientov do procesu riešenia ich problémov.** Snaží sa o partnerský vzťah pomáhajúceho profesionála a klienta. Klient nie je objektom jeho pomoci, ale partnerom a pokiaľ je to možné, nesie spoluzodpovednosť za rozhodnutie o riešení vlastného problému. Často prichádza klient za sociálnym pracovníkom s myšlienkou, že ten za neho vyrieši jeho problém. Prvotnou úlohou pracovníka pri stretnutí s klientom je, aby mu vysvetlil zmysel komunitnej (terénnej) sociálnej práce. Klientov je potrebné neustále povzbudzovať a motivovať, objavovať a vyzdvihovať ich schopnosti a zručnosti.
- v prípade odlišných životných hodnôt, kultúrnych zvyklostí, odlišného jazyka, životných cieľov či vzťahov (za predpokladu, že klient neporušuje zákon) **sociálny pracovník nenúti klienta osvojiť si hodnoty pomáhajúceho profesionála a riadiť sa nimi.** (Môže ich ponúknuť, ale rešpektuje klienta, pokiaľ nemá záujem stotožniť sa s nimi.)

Hodnota: Sociálna spravodlivosť

Táto hodnota zdôrazňuje právo na rovnaký prístup k zdravotným, sociálnym, vzdelávacím, kultúrnym službám a právo na rovnaké zaobchádzanie a ochranu podľa zákona. Cieľom je prekonávať možné obmedzenia vyplývajúce zo štrukturálnych nespravodlivosťí.

Princípy, ktoré sa viažu k tejto hodnote:

Sociálny pracovník:

- **sa snaží prekonávať prekážky a rozširovať možnosti** pre všetkých aktuálnych či potenciálnych užívateľov sociálnych služieb, ale špeciálne voči tým, ktorí sú vylúčení, mocensky znevýhodnení alebo majú špecifické potreby,
- **svojím vystupovaním sa aktívne podieľa na redukovaní** predsudkov a stereotypov voči rase, rodu, telesnému či mentálnemu postihu, veku, sexuálnej orientácii, sociálnemu zázemiu, lokalite a v tomto smere sa snaží aj o ovplyvnenie verejného povedomia pomimo priamej terénnej práce s klientmi,
- **snaží sa o posilňovanie participácie menších na verejných rozhodnutiach**, ktorých dôsledky sa ich týkajú, a snaží sa aj o osvetu v tomto smere, **považuje kultúrnu diverzitu za pozitívny jav** a koná kroky, ktoré ju prostredníctvom integrácie **umožňujú rozvíjať**, nie asimilačne či izoláciou potláčať.

Hodnota: Integrita

Pod hodnotou – integrita – máme na mysli čestnosť, otvorenosť, nemeniace sa konanie v súlade s osobnými princípmi, nestrannosť v pomoci a súlad slov a činov v akomkoľvek konaní terénneho sociálneho pracovníka.

Princípy, ktoré sa viažu k tejto hodnote:

Sociálny pracovník:

- **uprednostňuje záujmy a potreby klienta pred vlastnými** záujmami a profesionálnymi výhodami. Nevyužíva profesionálne vzťahy a informácie, ku ktorým sa dostáva vďaka práci, na vlastné obohatenie či iné (napríklad) mocenské ciele.
- je si vedomý mocenskej výhody pomáhajúceho profesionála **a nezneužíva svoju (vnímanú) profesionálnu prevahu** (napr. v odborných poznatkoch či informáciách) na manipuláciu či výberové informovanie klienta alebo relevantných partnerov v práci. Vyhýba sa akémukoľvek zneužitiu moci či rozvíjaniu závislosti klienta na pomáhajúcom profesionálovi.
- vyhýba sa nepravdivým či zavádzajúcim informáciám, a to aj v prípade, že pravdivé informovanie je obojstranne náročné a môže viesť ku konfrontácii (až na ojedinelé prípady, keď plnú informovanosť neumožňuje

– vzhľadom na stav klienta, zákon.) Usiluje sa o **informovaný súhlas** a spoluzodpovednosť za rozhodnutie, týkajúce sa klientov, a to u všetkých klientov bez výnimky.

- **nepožičiava svoje osobné peniaze klientom.** Pri vyjednávaní sociálny pracovník neuvádza dôvody, príp. klientovi vysvetlí zodpovednosť a pracovnú pozíciu sociálneho pracovníka, z ktorej už vyplýva dodržiavanie tejto zásady.
- **neuprednostňuje klientov**, ktorí sú mu sympatickejší (príp. ľahšie sa s nimi pracuje) pred ostatnými.

Hodnota: Neškodenie (neublížovanie)

Táto hodnota vyjadruje presvedčenie, že najdôležitejšie v práci pomáhajúceho profesionála je – neublížovať. A konanie, ktoré umožní ochrániť tento cieľ, by malo mať prednosť pred ostatnými.

Princípy, ktoré sa viažu k tejto hodnote:

Sociálny pracovník:

- si v práci neustále ujasňuje, kto v spleti adresátov pomoci je jeho konečným klientom (napr. vylúčená komunita, rodina, rodič, dieťa, opatrovník...) a v prípade, že sa záujmy viacerých adresátov krížia, koná opatrne a citlivo v záujme konečného klienta (napr. v prípadoch odobratia dieťaťa rodine a pod.),
- **o kľúčových rozhodnutiach**, ktoré môžu mať ďalekosiahly dôsledok na budúcnosť klienta, nikdy **nerozhoduje sám**, ale pred ich realizáciou (i v prípade, že to nevyžaduje zákon) radí sa o najlepšom postupe s ďalšími kolegami (príp. supervízorom a pod.),
- na verejnosti úzkostlivo dodržiava **profesionálnu mlčanlivosť** o informáciách súvisiacich s klientom, o ktorých sa dozvedel vo svojej práci. Akékoľvek zverejnenie týchto informácií je možné až po vyžiadaní informovaného súhlasu klienta.
- Akékoľvek **experimentovanie a výskum**, ktorý využíva menovité výpovede klienta, sa môže realizovať len s informovaným súhlasom klienta.

Hodnota: Kompetentnosť

Táto hodnota vyjadruje dôkladnosť, profesionalitu a zodpovednosť, s ktorou má sociálny pracovník realizovať svoju prácu a profesionálne pôsobenie na verejnosti vo vzťahu voči klientom, kolegom a nadriadeným a vo vzťahu k inštitúciám, kde reprezentuje okrem iného aj vlastnú profesiu.

Princípy, ktoré sa viažu k tejto hodnote:

Sociálny pracovník:

- **nerieši prípady blízkych priateľov a príbuzných**, pokiaľ cíti, že nedokáže byť nestranný, objektívny a postupovať s racionálnym odstupom.
- **vzťahy medzi kolegami sa riadia princípmi kolegiálnosti a solidarity**. Tímová práca je nevyhnutná a vzájomná podpora aj vo vzťahu k verejným inštitúciám má byť samozrejmosťou.
- **zodpovedne plní pracovné povinnosti vyplývajúce zo zmluvy voči zamestnávateľovi. Vyjasňuje si, kde sa začínajú a končia jeho kompetencie** a vo vzťahu voči nadriadeným si ich jasne vymedzuje, tak aby bol efektívny, ale aby nedošlo k jeho profesionálnemu zneužívaniu a používaniu na práce, za ktoré nemá niesť zodpovednosť. Usiluje sa o zvýšenie dôveryhodnosti komunitnej sociálnej práce, bráni stavovskú česť.
- **snaží sa o sústavné celoživotné vzdelávanie** a uplatňovanie nových získaných zručností v praxi.

V. SLOVNÍK POJMOV

Hlavným cieľom slovníka je vysvetliť význam a obsah pojmov, používaných v tomto dokumente. Slovník nemá ambíciu dosiahnuť konsenzus vo výklade, resp. univerzálnom chápaní používaných pojmov. Nakoniec aj samotní autori slovníkov definujú jednotlivé pojmy odlišne. V tejto časti štandardov je snaha nájsť najvýstižnejší výklad pojmov, a to najmä z pohľadu terénnej sociálnej práce. Pri spracovaní slovníka bol použitý eklektický prístup.

CIEĽOVÁ SKUPINA terénnej sociálnej práce je skupina definovaná nepriaznivou sociálnou situáciou. Táto nepriaznivá situácia môže byť vyvolaná vekom, chorobou, zdravotným znevýhodnením, životnými návykmi, nepriaznivým prostredím, ohrozením zo strany iných osôb, príslušnosťou k určitému etniku a inými príčinami.

DISKRIMINÁCIA (Matoušek, 2003, str. 52) je vo všeobecnosti označením odlišnosti, odlišného prístupu ku skupinám ľudí určitého veku, pohlavia, rasového alebo etnického pôvodu, ku skupinám ľudí hlásiacich sa k určitej kultúre a náboženstvu alebo k skupinám ľudí s okrajovým sociálnym postavením. Tieto skupiny môžu byť systematicky znevýhodňované zákonmi, publicitou, predsudkami, ale najmä faktickým správaním ľudí, s ktorými sa dostanú do styku.

HMOTNÁ NÚDZA

Hmotná núdza – je stav, keď príjem občana a fyzických osôb, ktoré sa s občanom spoločne posudzujú, nedosahuje životné minimum a nemôžu si príjem zabezpečiť alebo zvýšiť vlastným pričinením.

Dávka v hmotnej núdzi – je to dávka, ktorá patrí občanovi, ktorý je v hmotnej núdzi, a fyzickým osobám, ktoré sa s občanom v hmotnej núdzi spoločne posudzujú, na zabezpečenie základných životných podmienok.

Príspevky k dávke v hmotnej núdzi – ich cieľom je spolu s príjmom zabezpečiť základné životné podmienky a pomôcť v hmotnej núdzi (príspevky: aktívny, ochranný, na bývanie, na zdravotnú starostlivosť..).

KOMUNITA

Komunita – od *communitas* = spoločenstvo, pospolitosť, obec.

Je to súhrn osôb, ktoré žijú v určitom vymedzenom priestore, kde vykonávajú každodenné aktivity a obvykle tvoria autonómnu jednotku (Hartl, 1997, str. 117). Bauman (podľa Tokárová, 2003, s. 465) chápe komunitu na princípe spolupatričnosti a uvádza: „... pocit komunity, vlastnej skupiny, kde je človek rád, ktorá je jeho pravým domovom a ktorej hranice je potrebné obrániť za

každú cenu – rovnako ako svoj domov. Tu vnútri môžu byť veci síce niekedy zložité, ale nakoniec sa vždy nájde riešenie. Ľudia mi môžu pripadať hrubí, sebeckí, ale v prípade núdze môžem počítať s ich pomocou. A čo je hlavné, človek im rozumie a môže si byť istý, že aj oni rozumejú jemu... človek má ukľudňujúci pocit bezpečia a keby sa malo objaviť nejaké ohrozenie, určite bude rozpoznané zavčas. »My« potom spojíme svoje sily a vysporiadame sa s ním.“ Komunita je sociálny útvar, charakterizovaný vonkajšími a vnútornými znakmi na dvoch úrovniach:

- sociálne väzby medzi členmi v rámci vlastnej komunity,
- sociálne väzby a špecifické postavenie komunity v rámci širšieho sociálneho prostredia obce, mestskej časti, mesta.

Komunita (podľa Matouška, 2003, str. 92) je spoločenstvom ľudí, žijúcich alebo spolupracujúcich v jednej inštitúcii alebo v jednej lokalite. Komunita má svoju atmosféru, svoje spôsoby komunikácie, svoju hranicu, ktorá môže byť viac či menej priepustná voči okoliu.

Obec ako komunita

Základnou komunitou pre potreby tejto práce je obec. **Obecná komunita** združuje ľudí a ich inštitúcie, ktorí/ktoré majú na jej území trvalý alebo obvyklý pobyt (sú jej obyvateľmi), alebo sídlo. Obec je samostatný územný a správny celok Slovenskej republiky. Základnou úlohou obce pri výkone samosprávy je starostlivosť o všestranný rozvoj svojho územia a o potreby svojich obyvateľov.

Komunita obce je definovaná formálnymi znakmi: trvalý pobyt v správnej jednotke a bývanie na definovanom území. Obecná komunita sa vyznačuje aj určitými sociálnymi a psychickými väzbami, ktoré vznikajú na základe spoločného bývania v území, ale aj na základe vnútornej štruktúry obyvateľstva danej rodinnými vzťahmi, národnostnou príslušnosťou, náboženským viero- vyznaním či etnickým pôvodom. Tieto určujú vnútornú integritu a kohéziu obyvateľov obce.

Smerom navonok môže byť obecná komunita priestorovo izolovaná alebo naopak, môže mať početné väzby na susedné obce. Závisí to tak od fyzického usporiadania širšieho priestoru (vzdialenosti medzi obcami, prírodné prekážky brániace väčšej komunikácii), ako aj od štruktúry a duchovnej kultúry obyvateľov v susediacich obciach.

Vylúčená komunita/Sociálne vylúčená komunita

Špecifickým typom komunity je **vylúčená komunita**. Pre potreby tejto práce pod vylúčenou komunitou rozumieme časť/skupinu obyvateľov obce, ktorí sa určitými prejavmi/znakmi svojho života významne líšia od ostatných obyvate-

ľov. Vylúčená komunita je charakteristická **kombináciou viacerých znakov**. Takými diferencujúcimi znakmi môžu byť príjmová chudoba rodín, extrémne vysoká nezamestnanosť členov vylúčenej komunity, nízka až žiadna vzdelanostná úroveň, nízka úroveň bývania, nezdravý (sebapoškodzujúci) spôsob života, nedostatočná starostlivosť o zdravie, absencia verejnej infraštruktúry, ktorá spôsobuje izoláciu sídla vylúčenej komunity a nedostatok kontaktov s ostatnými skupinami obyvateľov obce a spoločnosti. Dôležitým poznávacím znakom vylúčenej komunity je rozdielne hodnotenie tohto stavu jej členmi a ostatnými obyvateľmi obce. Členovia vylúčenej komunity zväčša vnímajú svoju vylúčenosť ako diskrimináciu zo strany spoločnosti, resp. zvyšnej časti obecnej komunity. Zvyšná časť obecnej komunity vníma vylúčenú komunitu ako dobrovoľné odlíšenie sa jej členov od štandardných vzorcov správania, ako dôsledok nechoty prijať ich.

KOMUNITNÁ PRÁCA

Komunitná práca v obci je systematický, cieľavedomý proces zlepšovania sociálnych vzťahov medzi záujmovými skupinami obyvateľov obce a inštitúciami, ktoré formujú ich každodennú realitu. Cieľom komunitnej práce v obci je motivovať obyvateľov obce a inštitúcie k hľadaniu a formulovaniu spoločných cieľov, ako aj foriem spolupráce na ich dosahovaní. Aktivizácia členov komunity je predpokladom zvyšovania ich súdržnosti a dlhodobého rozvoja komunity. Aktivizácia členov komunity je výsledkom uvedomenia si, že úroveň komunitného života je jedným z limitujúcich faktorov ich vlastného individuálneho rozvoja.

Filozofickým zmyslom komunitnej práce je podpora lokálnej demokracie.

Komunitnú prácu definuje Matoušek ako proces pomáhajúci ľuďom, aby spoločnou aktivitou vyriešili problémy miestnej komunity, prípadne zlepšili podmienky svojho života v komunite (Matoušek, 2003, str. 95). Tento proces zvyčajne vyžaduje účasť profesionálnych sociálnych pracovníkov. Akčnými skupinami bývajú obyčajní ľudia (t. j. ľudia definovaní svojou príslušnosťou k miestnemu spoločenstvu), skupiny znevýhodnených ľudí (t. j. ľudia so špeciálnymi potrebami) alebo ľudia spojení spoločným záujmom. Komunitná práca v sebe obsahuje dva určujúce princípy – vzdelávanie a presadzovanie zmeny. Základný rozdiel medzi komunitnou prácou a terénnou sociálnou prácou je založený na princípoch a postupoch, ktoré smerujú k cieľovej skupine.

Komunitná práca je zameraná skupinovo – pracuje s komunitou a jej predstaviteľmi; spolu s nimi formuluje spoločné problémy a hľadá ich riešenia. Komunitné plánovanie predstavuje jednu zo základných metód komunitnej práce. Terénna sociálna práca je zameraná na jednotlivca, jeho rodinu, prípadne na iné úzke sociálne väzby.

Pre potreby týchto štandardov môžeme komunitnú prácu v obci definovať

ako systematický, cieľavedomý proces zlepšovania sociálnych vzťahov medzi záujmovými skupinami obyvateľov obce a inštitúciami, ktoré formujú ich každodennú realitu. Cieľom komunitnej práce v obci je motivovať obyvateľov obce a inštitúcie k hľadaniu a formulovaniu spoločných cieľov, ako aj foriem spolupráce na ich dosahovaní. Aktivizácia členov komunity je predpokladom zvyšovania ich súdržnosti a dlhodobého rozvoja komunity. Aktivizácia členov komunity je výsledkom uvedomenia si, že úroveň komunitného života je jedným z limitujúcich faktorov ich vlastného individuálneho rozvoja.

Hlavné rozdiely komunitnej práce (KP) a terénnej sociálnej práce (TSP)

	KP	TSP
Cieľová skupina	Komunita obyvateľov	Klienti/jednotlivci, rodiny
Ciele	Sociálna zmena, odstránenie štrukturálnych bariér, napĺňanie potrieb	Prekonanie životnej situácie a rozvoj kompetencií jednotlivca, rodiny, skupiny
Nástroje	Mobilizácia, akčný výskum, participatívne metódy rozhodovania a evaluácie, empowerment (komunitné organizovanie a rozvoj); tvorba nových programov (komunitné plánovanie, (komunitné vzdelávanie)	Depistáž, sociálne poradenstvo v teréne, empowerment, sprevádzanie
Pôsobenie v čase	Cyklus od spoznávania komunity cez výskum, identifikáciu lídrov a stakeholderov, formulovanie potrieb, priorít, cieľov, zdrojov, uzatváranie koalícií a partnerstiev alebo uplatnenie kompetitívnych metód až po evaluáciu procesu, cieľov a dosahov, obvykle dlhšie než 2 roky	Od jednorazovo podanej informácie cez krátkodobú intervenciu (2 – 3 mesiace) po dlhodobú starostlivosť a podporu rodiny pri prekonávaní sociálnej situácie (1 rok)

Zájmy, ktoré sleduje	Udržanie sociálneho zmiernu, prekonanie štruktúrnych bariér	Udržanie sociálneho zmiernu, prekonanie sociálnej situácie jednotlivca a rodiny
Náplň práce	Mapovanie komunity, nadväzovanie kontaktov, analýza vzťahov, sieťovanie, vedenie kampaní, vytváranie koalícií, facilitácia procesu verejných diskusií, podpora a konzultačné služby pri vzniku komunitných občianskych organizácií, plánovanie a výkon komunitných akcií, evaluácia dosiahnutého pokroku	Nadväzovanie kontaktov, depistáž, sprostredkovanie kontaktov a informácií, sociálne poradenstvo, distribúcia, sprevádzanie

Komunitná práca v obci s vylúčenou komunitou

Cieľom komunitnej práce je sociálna zmena, identifikácia a prekonanie štruktúrnych bariér, ktorých dôsledkom je sociálna exklúzia skupín/skupiny obyvateľstva. Pri regenerácii komunity zameranej na inklúziu je dôležitou súčasťou participatívny prístup zameraný na rozvoj komunity a na rozvoj sociálneho kapitálu.

Pre jasnejšie vymedzenie práce je dôležité zadefinovať, ktorý typ komunitnej práce máme na mysli: Ak delíme komunitnú prácu na lokálnu, kategoriálnu a tematickú, práca TSP by sa za predpokladu ďalšieho vzdelávania mohla najviac približovať kategoriálnej komunitnej práci. V jej rámci sa kladie dôraz na posilňovanie vylúčenej komunity, na rozvoj kompetencií jej členov, na empowerment a participáciu v rozhodovacích procesoch, s cieľom identifikovať štruktúralne bariéry a odstraňovať ich s použitím dosiahnuteľných zdrojov. Súčasťou takto ponímanej práce je vzdelávanie a scitlivovanie majoritnej časti spoločnosti.

Komunitná práca v obci umožňuje, aby sa členovia komunity stali aktívnymi partnermi v regenerácii komunity, a to tým, že k nej sami prispievajú a budú spoločne rozhodovať o tom, čo sa týka ich života. Participácia by mala umožniť, aby mali do istej miery moc a kontrolu nad procesmi, do ktorých sa zapájajú.

Špecifikom komunitnej práce v obci s vylúčenou komunitou je jej dvojúrovňovosť. Jednou úrovňou komunitnej práce je komunitná práca s vylúčenou

komunitou. Jej cieľom je motivovať členov vylúčenej komunity na spoločnú aktívnu prácu pri odstraňovaní príčin, ktoré viedli k vylúčenosti. Druhou úrovňou komunitnej práce v obci je práca s celou komunitou zameraná na odstraňovanie napätia a konfliktov medzi vylúčenou komunitou a ostatnými obyvateľmi, ako aj na znižovanie rozdielov medzi vylúčenou a zvyšnou časťou obecnej komunity. Cieľom je vytvárať také komunitné inštitúcie a služby, ktoré vytvoria spoločný priestor pre uspokojovanie potrieb všetkých obyvateľov obce a zlepšovanie vzťahov medzi nimi.

KOMUNITNÉ CENTRUM (Matoušek, 2003, str. 93) je zariadenie poskytujúce programy, ktorých cieľom je vzdelávanie, pestovanie záujmových aktivít, občianska svojpomoc alebo riešenie určitých problémov. Komunitné centrá obvykle reagujú svojimi prvými programami na najpálčivejšie miestne sociálne problémy (napr. príprava detí z etnických menšín na vstup do školy, trávenie voľného času dospelých a pod.). Komunitné centrá využívajú najmä matky s deťmi, príslušníci etnických menšín, nezamestnaní, deti a mládež, starší ľudia. Komunitné centrá zriaďujú väčšinou mimovládne organizácie alebo miestna samospráva.

KRÍZOVÁ INTERVENCIA je zvyčajne charakterizovaná ako rýchla psychologická a sociálna pomoc človeku, ktorý sa ocitol v krízovej situácii a nedokáže ju zvládnuť vlastnými silami. Kvalifikovaná pomoc by mala vychádzať z hodnotenia príčin krízovej situácie, z posúdenia klientových súčasných vzťahov, z hodnotenia jeho psychického stavu, z úrovne klientovej životnej adaptácie pred vzniknutou krízou, zo spôsobov ako klient zvládol analogické situácie a ako sa na aktuálnu krízu klient sám adaptoval.

SOCIÁLNA INTERVENCIA je zámerné zasahovanie do spôsobov konania jednotlivcov, rodín, skupín či inštitúcií, do ich životných a pracovných podmienok, do štruktúry vzťahov a pod. Pri sociálnej intervencii je potrebné využívať sociálnu oporu a sociálnu sieť. Sociálna intervencia je vlastné jadro sociálnej práce s klientom – sociálna terapia.

Je jediná účinná forma pomoci pri riešení sociálnych problémov, zvládání spoločenských kríz, ktoré sú spojené s absenciou finančných, inštitucionálnych či právnych zdrojov pomoci.

Pri poskytovaní intervencie je vždy dôležité: rešpektovať právo klienta na určenie hraníc intervencie vrátane práva na odmietnutie pomoci, realizovať ju transparentným a pre klienta zrozumiteľným spôsobom, rešpektovať právo klienta nahliadnuť do svojho spisu, usilovať sa o dodržanie princípu dobrovoľnosti a súhlasu klienta s intervenciou, poskytnúť dostatočný priestor klientovi na prevzatie vlastnej zodpovednosti, rozhodovania a riešenia vlastnej situácie.

NÍZKOPRAHOVÉ ZARIADENIA – CENTRUM – v našom ponímaní ide o zariadenie dostupné všetkým klientom bez nutnosti sa objednávať, registrovať sa (udávať vlastnú totožnosť) alebo pravidelne sa zúčastňovať na štruktúrovaných aktivitách. Podmienky, ktoré si nízkoprahové zariadenie/centrum stanovuje, musia klientom umožniť účasť na programoch centra. V našich podmienkach sú nízkoprahové centrá len ojedinelé, najčastejšie sa vyskytujú vo forme centier pre deti a mládež v sociálne vylúčených lokalitách (napr. v Bratislave na Kopčianskej ulici, vo Vrakuni v tzv. Pentagone a pod.). Existuje nízkoprahové centrum pre užívateľov návykových látok a nízkoprahový klub pre ľudí pracujúcich v sex-biznise. Existujú snahy o vytvorenie nízkoprahových centier pre ľudí bez domova a pre obyvateľov vylúčených komunit.

SOCIÁLNA INKLÚZIA/SOCIÁLNE ZAČLENENIE je termín, ktorý označuje stav jednotlivca, skupiny alebo miestneho spoločenstva, umožňujúci ich účasť na živote celej spoločnosti, resp. vytvorenie alebo umožnenie dostatočného prístupu k spoločenským inštitúciám, ktoré zabezpečujú vzdelanie, zdravie, ochranu a základný blahobyt. Sociálna inklúzia znevýhodnených občanov, skupín, spoločenstiev sa zvyčajne dosahuje špeciálnymi programami v rámci štátnej sociálnej politiky. Realizátorom takýchto programov je aj Fond sociálneho rozvoja. Sociálna inklúzia sa ako pojem často vyskytuje aj v dokumentoch EÚ, predstavuje základný rámec v rámci ESF a priamo sa premieta do finančných mechanizmov aj v ďalšom programovacom období 2007 – 2013. Sociálna inklúzia má byť v Európe dosiahnutá podporou práce (vytváraním pracovných príležitostí, zlepšovaním dostupnosti práce) a podporou vzdelávania.

SOCIÁLNY KLIENT je označenie osoby, ktorá prichádza alebo je v starostlivosti sociálneho pracovníka. Jedinci, členovia skupiny, ktorí vyžadujú sociálnu starostlivosť, sociálnu pomoc preto, lebo sa ocitli v sociálne kolíznej situácii, majú určitý sociálny problém, ktorý je potrebné odstrániť, prekonať alebo aspoň čiastočne odstrániť. Klient je objektom, ale aj subjektom sociálneho poradenstva, a to najmä z dôvodov svojej vlastnej mobilizácie a motivácie podieľať sa na riešení svojich problémov aj svojím vlastným pričinením.

SOCIÁLNA NÚDZA je stav, keď si občan nemôže sám zabezpečiť starostlivosť o svoju osobu, starostlivosť o svoju domácnosť, ochranu a uplatňovanie svojich práv a právom chránených záujmov alebo kontakt so spoločenským prostredím, najmä vzhľadom na vek, nepriaznivý zdravotný stav, sociálnu neprispôsobivosť alebo stratu zamestnania.

SOCIÁLNO-PRÁVNA OCHRANA sa podľa súčasnej legislatívy orientuje na

ochranu práv maloletých detí (právo na zdravý vývoj, na riadnu výchovu a ochranu oprávnených záujmov dieťaťa vrátane majetkových záujmov a práva na funkčnú rodinu) formou zlepšovania vzťahov v rodine či obnovením rodinného prostredia (sanácia), organizovaním náhradnej rodinnej starostlivosti (NRS), rozhodovaním o výchovných opatreniach, súdom nariadenej ústavnej starostlivosti (ÚS) a výchovných opatreniach podľa § 37 ods. 3 zákona o rodine (č. 36/2005 Z. z.) a riešením problémov výchovy a výživy maloletých detí. Sociálnoprávna ochrana je zameraná hlavne na deti, ktorých rodičia alebo iné osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa, nemôžu, nechcú či nevedia plniť svoje rodičovské povinnosti, a na deti s vážnymi výchovnými problémami, s poruchami správania alebo na deti, na ktorých bol spáchaný trestný čin. Podľa zákona o sociálnoprávnej ochrane a kuratele (č. 305/2005 Z. z.), by sa v rámci SPOD SK mali uplatňovať nasledovné priority:

- prevencia pred zlyhaním rodiny a následným vyňatím dieťaťa z rodinného prostredia,
- sanácia (zlepšenie, obnovenie) vzťahov rodinného prostredia,
- náhradná rodinná starostlivosť (náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť, adopcia),
- ústavná starostlivosť, čiže umiestnenie dieťaťa do pobytového zariadenia (detského domova) ako posledné možné riešenie v rámci systému SPO na základe právoplatného rozhodnutia súdu.

Naplnenie týchto priorit vyžaduje významné posilnenie terénnej sociálnej práce v obci s rodinami v kríze.

SOCIÁLNA POLITIKA skúma a zovšeobecňuje sociálne činnosti a ako jav spoločenského myslenia je bázou, ktorá slúži a odporúča subjektom možné postupy v rozhodovacom procese. Je to súbor aktiv, opatrení, ktoré cielene smerujú k rozvoju človeka, spôsobu jeho života, k zlepšovaniu životných podmienok obyvateľov, k zlepšovaniu sociálnej solidarity či bezpečia v rámci daných politických, hospodárskych možností krajiny.

SOCIÁLNA PRÁCA

Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (1988) definovala sociálnu prácu ako činnosť, ktorá predchádza alebo upravuje problémy jednotlivcov, skupín, komunit, ktorá vzniká z konfliktov, potrieb jednotlivcov a spoločenských inštitúcií a mala by ovplyvňovať uskutočňovanie vhodných sociálnych zmien v prospech kvality života všetkých ľudí.

Pre potreby týchto štandardov môžeme **sociálnu prácu** označiť ako základnú činnosť pri zabezpečovaní sociálnej pomoci a sociálnej ochrany obyvateľov obecnej komunity. Samospráva ju vykonáva pre tých obyvateľov obce, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácii a nie sú schopní zmeniť ju vlast-

nými silami. Krátkodobo nepriaznivá sociálna situácia môže znamenať riziko postupnej straty prístupu k verejným službám pre jednotlivca alebo rodinu a hrozbu ich sociálneho vylúčenia zo života obecnej komunity. Dlhodobé zotrvanie človeka v nepriaznivej sociálnej situácii je spravidla spojené s jeho sociálnym vylúčením. Sociálne vylúčenie nemusí mať len podobu obmedzenej účasti jednotlivca alebo rodiny na živote a výhodách obce. Môže nadobudnúť aj podobu fyzickej izolácie skupiny obyvateľov obce, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácii, od ostatných obyvateľov obce a vytvorenie špecifickej komunity obyvateľov. Separácia až segregácia tejto komunity narušuje kohéziu obecnej komunity a môže viesť k diskriminácii vylúčenej komunity v mnohých aspektoch.

Sociálna práca ako základná činnosť v rámci sociálnej pomoci a sociálnej ochrany má dva ciele:

- zabrániť, aby sa rizikovní jednotlivci a rodiny stali vylúčenými a súčasne
- pomôcť už vylúčeným jednotlivcom a rodinám, aby ich participácia na živote obecnej komunity a verejných službách, ktoré obec poskytuje svojim obyvateľom, významne ovplyvnila kvalitu ich života.

Sociálna práca v užšom zmysle slova je charakterizovaná ako priamy, zámerný a pripravovaný kontakt sociálneho pracovníka s klientom, skupinou, komunitou, aby sa stanovila sociálna diagnóza a uskutočnila sociálna terapia. Ide o pôsobenie či usmerňovanie klientov k zmene postojov a aktivizácii klientov, so zameraním na podieľanie sa na zmenách sociálnej situácie. Obsahuje odborné metodické postupy v praxi, sledovanie a hodnotenie výsledkov sociálnej činnosti.

Sociálna práca v obci

Sociálna pomoc a sociálna ochrana sú súčasťou starostlivosti obce o potreby svojich obyvateľov. Samospráva ju vykonáva pre tých obyvateľov obce, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácii a nie sú schopní zmeniť ju vlastnými silami. Krátkodobo nepriaznivá sociálna situácia môže znamenať riziko postupnej straty prístupu k verejným službám pre jednotlivca alebo rodinu a hrozbu ich sociálneho vylúčenia zo života obecnej komunity. Dlhodobé zotrvanie človeka v nepriaznivej sociálnej situácii je spravidla spojené s jeho sociálnym vylúčením. Sociálne vylúčenie nemusí mať len podobu obmedzenej účasti jednotlivca alebo rodiny na živote a benefitoch obce. Môže nadobudnúť aj podobu fyzickej izolácie skupiny obyvateľov obce, ktorí sa nachádzajú v nepriaznivej sociálnej situácii, od ostatných obyvateľov obce a vytvorenie špecifickej komunity obyvateľov. Separácia až segregácia tejto komunity narušuje kohéziu obecnej komunity a môže viesť k diskriminácii vylúčenej komunity v mnohých aspektoch.

Sociálna pomoc a sociálna ochrana má dva ciele:

- zabrániť, aby sa rizikovní jednotlivci a rodiny stali vylúčenými a súčasne
- pomôcť už vylúčeným jednotlivcom a rodinám, aby ich participácia na živote obecnej komunity a verejných službách, ktoré obec poskytuje svojim obyvateľom, významne ovplyvnila kvalitu ich života.

Obec poskytuje sociálnu pomoc a sociálnu ochranu svojim obyvateľom (a ďalším osobám) nediskriminačným spôsobom, stanoveným v príslušných zákonoch, prihliadajúc na ich individuálne potreby a schopnosti zmierniť nepriaznivú sociálnu situáciu, v ktorej sa ocitli z dôvodu svojho veku, zdravotného stavu, nezamestnanosti, spôsobu života či iných príčin. Pri zabezpečovaní sociálnej pomoci a sociálnej ochrany obyvateľov spolupracuje obec s ďalšími inštitúciami sociálneho systému.

Sociálna práca vo vylúčenej komunite

Sociálna práca musí počítať s neustálym napätím medzi spoločenskými potrebami a zdrojmi ich uspokojovania a konfliktnými požiadavkami spoločenských skupín v komunite s odlišnými cieľmi a ideami.

Sociálna práca má iniciovať a plánovať také usporiadanie spoločenských štruktúr, aby marginalizované skupiny dokázali optimálne a efektívne využiť a čerpať zo všetkých spoločenských zdrojov, ktoré sú k dispozícii.

Špecifikom terénnej sociálnej práce vo vylúčenej komunite je vysoká proaktívnosť sociálnych pracovníkov. To znamená, že sociálny pracovník nečaká pasívne na klienta, ale sám ponúka svoje služby na miestach, kde sociálny problém vzniká, t. j. v prirodzenom prostredí klienta. Sociálna práca vo vylúčenej komunite musí rešpektovať a vyrovnávať sa s odlišnosťami vylúčenej komunity v porovnaní s bežnou populáciou:

- vo vylúčenej komunite sa v jednom čase kumuluje vysoká koncentrácia sociálnych prípadov a sociálnych problémov,
- doposiaľ realizovaná forma sociálnej práce (byrokratická a stagnujúca) nepriniesla pozitívne výsledky, pretože neprinášala efektívne komplexné riešenia pre kumulované sociálne problémy vylúčenej komunity,
- členovia vylúčenej komunity nedôverujú inštitúciam a nevyhľadávajú sami pomoc úradu,
- členovia vylúčenej komunity uplatňujú špecifické životné stratégie, majú odlišný hodnotový systém ako majorita, sú uzavretí voči sociálnemu okoliu,
- členovia vylúčenej komunity žijú v nepodnetnom sociálnom prostredí, ktoré nerozvíja ich schopnosti k aktívnej účasti na hľadaní a realizácii vhodných riešení,
- nepodnetné a sociálnopatologické sociálne prostredie vylúčenej komunity dlhodobo ovplyvňuje správanie a konanie svojich členov vrátane realizácie zmien.

Uvedené špecifiká vyžadujú vyššiu koncentráciu sociálnych pracovníkov vo vylúčenej komunite v tom istom čase, zohľadnenie vyššej spotreby času na riešenie jednotlivých prípadov, súbežnú aktívnu komunitnú prácu s vylúčeneou komunitou, zameranú na učenie klientov aktívnemu sociálnemu správaniu tak, aby posilňovala dosiahnuté zmeny a bránila regresu.

V prípade, že obec nie je schopná rešpektovať špecifiká sociálnej práce vo vylúčenej komunite, je vhodnejšie, aby terénnu sociálnu prácu vykonávala iná oprávnená organizácia.

Terénna sociálna práca je vykonávaná sociálnym pracovníkom v prirodzenom prostredí klienta. Úlohou terénneho sociálneho pracovníka je vyjednať s klientom kompletný spôsob riešenia jeho problémov a poskytnúť mu sprievod pri riešení týchto problémov. V istých prípadoch odporúča klienta ďalším inštitúciám a odborníkom.

Matoušek definuje terénnu sociálnu prácu ako prácu s rizikóvymi jednotlivcami a skupinami, ktorá je vykonávaná sociálnymi pracovníkmi v prirodzenom prostredí klienta (Matoušek, 2003, str. 243). Na základe doterajších skúseností s aplikáciou terénnej sociálnej práce na Slovensku ju môžeme bližšie špecifikovať nasledovne:

- pracuje v prostredí klienta (v byte, komunite),
- je zamarená na sociálne vylúčených a inak ohrozených klientov,
- je zameraná na prácu s klientom a nadväzne na jeho primárne prostredie, akým je rodina, resp. iné blízke sociálne väzby,
- je orientovaná na klienta, rešpektuje jeho želania, jeho návrhy na riešenie problému a stavia na schopnostiach a mobilizácii vnútorných síl klienta,
- je nedirektívna,
- spolupracuje s ďalšími aktérmi pôsobiacimi v prostredí klienta, napr. v prostredí sociálne vylúčenej komunity.

SOCIÁLNY PRACOVNÍK

Sociálny pracovník (Strieženec, 2001, s. 187) je človek, ktorý pracuje v sociálnej sfére. Sprostredkúva pomoc pri riešení problémov klienta. V spolupráci s klientom rieši sociálne problémy, aktívne sa podieľa na vytváraní preventívnej činnosti s vyhľadávaním ohrozených osôb a skupín, signalizuje prítomnosť sociálnych problémov. Dokáže samostatne poskytovať vecné informácie, sprostredkovať styk so špecializovanými inštitúciami a odborníkmi, interakcie psychických a sociálnych faktorov, pôsobiacich na fungovanie jednotlivca. Vedomosti pracovníka vychádzajú z poňatia sociálnej práce, z filozofického, psychologického, pedagogického, sociologického, etického, právneho, ekonomického a politického prístupu. Musí poznať miesto, úlohy a perspektívy

sociálnej politiky a sociálnej práce a na profesionálnej úrovni zvládnuť komunikáciu s jednotlivcom, skupinou a komunitou.

Vo všeobecnosti však na Slovensku panuje nejednotný názor, kto je sociálny pracovník, resp. kto môže vykonávať sociálnu prácu. Na rozdiel od vyspelých štátov neexistuje na Slovensku komora sociálnych pracovníkov ako odborné profesijné združenie určujúce základné podmienky (vzdelanie, pracovné zaradovanie, certifikácia, supervízia, hodnotenie a dohľad nad kvalitou) výkonu uvedenej profesie.

Terénny sociálny pracovník je osoba pracujúca v oblasti sociálnej práce v prirodzenom prostredí klienta. Na základe skúseností z praxe môžeme špecifikovať prácu terénneho sociálneho pracovníka aj nasledovne:

- väčšinou ide o dlhodobé sprevádzanie klienta,
- nepravidelný pracovný čas, terénny sociálny pracovník musí byť pripravený prispôsobiť svoje pôsobenie časovým možnostiam klienta,
- potreba servisného zázemia pre pôsobenie terénnych sociálnych pracovníkov, a to najmä v oblasti supervízie, odborného poradenstva, podpory a koordinácie.

Pre potreby týchto štandardov je **terénny sociálny pracovník** chápaný ako odborný zamestnanec obecného úradu alebo inej oprávnenej organizácie. Využíva rôzne metódy sociálnej práce podľa toho, či sa jednotlivec alebo rodina ocitli v ohrození krátkodobo alebo či ide o dlhodobé, viacgeneračné sociálne vylúčenie z komunity. Hlavnou metódou práce terénneho sociálneho pracovníka obce je terénna sociálna práca. Z hľadiska obsahu je ťažisko práce v sociálnom (alebo sociálnoprávnom) poradenstve pre obyvateľov obce, ktorí oň žiadajú a chcú aktívne riešiť svoj sociálny problém. Pri riešení dlhodobých a zložitých dôsledkov sociálneho vylúčenia na obyvateľov spolupracuje sociálny pracovník obce s príslušnými odborníkmi z organizácií, ktoré majú nado- becný charakter.

SOCIÁLNY PRÍPAD zahrnuje najrôznejšie druhy fyzickej, mentálnej, citovej či spoločenskej deviácie, ktoré sú príčinou zlyhania človeka pri plnení svojich ľudských funkcií a úloh. Na vyjadrenie tohto pojmu sa tiež používa výraz sociálna udalosť (Tomeš, 1996, str. 95). Človek sa dostáva do rôznych životných situácií, ktoré vyvolávajú celý rad dôsledkov. Ak sú spojené s ekonomickými dôsledkami, stávajú sa predmetom verejného záujmu, a to najmä v prípade, že svojimi dôsledkami a výskytom môžu vyvolať sociálne napätie. Sociálny prípad teda vzniká, ak človek nestačí svojimi schopnosťami a silami prekonať prekážky, ktoré sa v jeho živote vyskytli.

SOCIÁLNY PROBLÉM (Strieženec, 2001, str. 189) znamená vzťah človeka, kli-

enta k sociálnemu okoliu obsahujúci rozpor. Také stavy v ľudských vzťahoch v spoločnosti, ktoré sú považované za obťažné a nežiaduce a ktorým treba venovať pozornosť korektívnymi a vyrovnávacími opatreniami. Formulovanie, analýza a riešenie sociálnych problémov je základným faktorom v sociálnej práci.

SOCIÁLNA UDALOSŤ (Matoušek, 2003, str. 217) je situácia, ktorá je v rámci štátnej sociálnej politiky a príslušnej legislatívy považovaná za riziko, ktoré jednotlivec (alebo rodina) nemusí byť schopný zvládnuť vlastnými silami. Hlavnými typmi štátom uznaných sociálnych udalostí sú dnes v Európe najmä: choroba, staroba, strata zamestnania, materstvo a starostlivosť o deti, strata príjmu alebo chudoba, strata spoločenských väzieb.

SOCIÁLNA SLUŽBA je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť, alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

- a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny. Sociálne služby vymenúva taxatívne zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Podľa tohto zákona sú sociálne služby nasledovné: opatrovateľská služba, organizovanie spoločného stravovania, prepravná služba, starostlivosť v zariadeniach sociálnych služieb, sociálna pôžička. Služby majú predovšetkým zmierniť a pomôcť prekonať sociálnu núdzu.

SOCIÁLNA VYLÚČENOSŤ/VYLÚČENIE (Matoušek 2003, str. 217) je termín, ktorý označuje obvykle komplexne podmienenú nedostatočnú účasť jednotlivca, skupiny alebo miestneho spoločenstva na živote celej spoločnosti, resp. nedostatočný prístup k spoločenským inštitúciám, ktoré zabezpečujú vzdelanie, zdravie, ochranu a základný blahobyť.

Sociálna vylúčenosť fakticky znamená život v chudobe, bez účasti na trhu práce (u mladých ľudí bez účasti na systematickom vzdelávaní), bez primeraného bývania, bez dostatočného príjmu, obvykle v izolácii či v malej skupine podobne deprivovaných ľudí, pohybujúcich sa na okraji spoločnosti. Dlhodobý pocit, že človek nemá v spoločnosti miesto, je zdrojom chronického stresu. Jeho príčinami môžu byť nízke sebavedomie, nedokončené vzdelanie, ne-

dostatočné sociálne zručnosti, zlé telesné a duševné zdravie, neprimerané bývanie, vysoký vek, miestna vysoká úroveň kriminality, nefunkčnosť rodiny, závislosť od návykových látok, nezamestnanosť, chýbajúce zdravotné alebo sociálne poistenie. Koncept sociálnej vylúčenosti je komplexnejší ako niekdajší pojem chudoby. Sociálna vylúčenosť zahŕňa nielen ekonomickú, ale aj sociálnu, politickú a kultúrnu perspektívu.

SOCIÁLNE PORADENSTVO je sprostredkovanie špecifických informácií klientovi, ktoré sú pre neho dôležité pri riešení sociálneho problému. V širšom zmysle dáva poradenstvo klientovi príležitosť na to, aby preskúmal svoju situáciu (slabé a silné miesta) a našiel stratégie, vedúce k zlepšeniu kvality svojho života. Sociálne poradenstvo môže byť všeobecné (základné) a špecifické (odborné), ktoré vyžaduje okrem zvládnutia základných informácií aj špecifické zručnosti pre dlhodobú prácu s klientom. Sociálne poradenstvo by malo predchádzať všetkým ostatným formám riešenia hmotnej a sociálnej núdze. Základné sociálne poradenstvo je jednou z hlavných činností terénneho sociálneho pracovníka.

SUPERVÍZIA V SOCIÁLNEJ PRÁCI predstavuje kvalifikovaný dohľad nad priebehom interakcie sociálny pracovník – klient, ktorého hlavným cieľom je dať sociálnym pracovníkom podnety na to, aby mohli svojich klientov naučiť, ako hľadať nové cesty, perspektívy a riešenia v ich ťažkej ekonomickej a psychosociálnej situácii.

Príloha 1

Územné členenie realizácie projektov terénnej sociálnej práce v rámci vyhlásených výziev Fondom sociálneho rozvoja.

Orientačná mapa SR s vyznačením krajov miest realizácie projektov je na tretej strane obálky.

PREŠOVSKÝ KRAJ: Bardejov, Humenné, Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad, Prešov, Sabinov, Snina, Stará Ľubovňa, Stropkov, Svidník, Vranov nad Topľou

KOŠICKÝ KRAJ: Gelnica, Košice, Košice-okolie, Michalovce, Rožňava, Sobrance, Spišská Nová Ves, Trebišov

NITRIANSKY KRAJ: Levice, Nitra, Šaľa, Topolčany, Zlaté Moravce

TRNAVSKÝ KRAJ: Dunajská Streda, Trnava

TRENČIANSKY KRAJ: Prievidza

ŽILINSKÝ KRAJ: Dolný Kubín, Liptovský Mikuláš

BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ: Banská Bystrica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žiar nad Hronom

Príloha 2

Zoznam:

Hartl, P.: Komunita občanská a komunita terapeutická. Praha: Slon 1997.

Matoušek, O.: Slovník sociální práce. Praha: Portál 2003.

Matoušek, O. a kol.: Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál 2003.

Mydlíková, E.: Štandardy kvality sociálneho poradenstva. Bratislava: ASSP 1994.

Strieženec, Š.: Úvod do sociálnej práce. Trnava: Tripsoft 2001.

Tokárová, A. a kol.: Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce. Akcent Print 2003.